

LÁSZLÓ ANDOR*

„A legnagyobb irredenta: a magyar helység- és utcanevek használata”

Utcanevek az utódállamokban 1918–1938 között

„The greatest irredentism: the use of Hungarian place and street names”. Street names in countries neighbouring Hungary between 1918 and 1938

ABSTRACT: After the collapse of Hungary in 1918, the neighbouring countries wanted to show the acquisition of the territories granted to them in the peace treaty in various ways. These ways included the removal of any signs of the presence of Hungarians and Germans, and, as a consequence, the change in the linguistic landscape. The paper explores how the symbolic regime change in street names was carried out, and what kind of debates happened about place names during the period.

KEYWORDS: place names, street names, symbolic spatialisation, Romania, Czechoslovakia, Yugoslavia

Kolozsváron a huszadik század első felében négyszer került sor az utcanevek nagyszabású cseréjére. Először a városi térnek a magyar hatóságok által megvalósított nemzeti tartalommal való megtöltések (nemzetiesítések), majd a három országváltáskor. Az ottani utcanevek az éppen időszerű ideológiai, politikai, nemzeti törekvések bemutatásának eszközeivé váltak. A jelentéssel telített, a múlt emlékeit hordozó, nevekkal ellátott utcahálózatra az éppen hatalmon lévők tiszta lapként tekintettek, mint amelyre megírhatják saját nemzetük korszerűnek gondolt „város-szövegét” (city text). Így módosult gyökeresen a kincses városban (és másutt is) újra meg újra a hatalom játékszerévé vált nyelvi tájkép.

---

* A szerző történész, középiskolai tanár, Tatabánya; az ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola hallgatója. E-mail: laszlo.andor1@gmail.com

1919-től a történelmi Magyarország összeomlása után a szomszédos országok többféle módon is jelezni kívánták az előző korszakkal való szakítást, a békeszerződésben megkapott területek birtokbavételét. Megváltoztatták vagy eltüntették a más nemzetiségűek jelenlétére utaló jeleket (mint a településnevek, intézménynevek, cégtáblák, plakátok, reklámok, szobrok, épületek), köztük a magyar történelmet felelevenítő tiszteleti utcaneveket is.¹ Az ezek által megjelenített, korábban oly sokat hangoztatott magyar állameszme vörös posztóvá vált például a románok szemében.² A berendezkedő hatóságok a történelmi emlékezet megváltoztatására tettek kísérletet. A magyar múlttal való leszámolást összekötötték saját értékeik, nyelvük, történelmük, hőseik köztereken való bemutatásával. Míg a szobrok felállítására hosszú időt igénylő és költséges kihívást jelentett, az utcanevek megváltoztatása egyik napról a másikra egyszerűen lebonyolítható volt. Mindez többé-kevésbé az összes más országokhoz került területre jellemző volt.

Már 1919 első hónapjaiban hírt adtak a magyarországi lapok a felvidéki feliratok megváltoztatásáról. Eperjesen például 24 órás határidőt adtak az erről szóló rendelet végrehajtására. Másnap festékszagú volt az egész város – bár ekkor még a nevek szlávósított formában megmaradhattak, mint például a *Kosuth Lajosova ulica*.³ Az év nyarán miniszteriumi rendelet tiltotta meg a Habsburg család tagjairól, az „ellenséges államok” uralkodóiról és a Csehszlovákia iránt „ellenséges érzülettel” viseltető személyekről való utcanevek használatát.⁴ Az új állam így kívánta megteremteni a túlnyomórészt német és magyar lakosságú városok szláv jellegének látszatát, a hiányzó történelmi és kulturális hagyományok pótlását.

Pozsonyban 1919-ben hét nevet változtattak meg: a Stefánia út hasonló hangzású nevet kapott a néhány hónappal korábban repülőszerencsétlenség áldozatává lett szlovák származású csehszlovák hadügyminiszterről, Stefánikról. A Frigyes főherceg út a 19. századi szlovák nemzeti mozgalom vezetőjének, Lúdvít Štúrnek a nevét kapta meg. Ugyancsak jelképes módon lett a Vilmos császár térből Köztársaság tér. Régi nevüket kapták vissza a háború során Ferdinánd bolgár királyról és Mehmed török szultánról elnevezett utcák. A Jeszenák János utca egyik részéből Holuby, a másiktól Sulek utca lett. Átnevezték az Újvárost és a három Habsburgról elnevezett városrészt is.

¹ Erről ld. pl. Barna Gábor: Mentális határok – megduplázott világok. In: Balázs Géza – Csoma Zsigmond – Jung Károly – Nagy Ilona – Verebélyi Kincső (szerk.): *Folklorisztika 2000-ben. Folklor – irodalom – szemiotika. Tanulmányok Voigt Vilmos 60. születésnapjára II.* Budapest: Universitas ELTE BTK, 2000. 696.

² Ahogyan egy lugosi értelmiségi kifejtette 1918 novemberében. Ablonczy Balázs: *Ismeretlen Trianon.* Budapest: Jaffa Kiadó, 2020. 165.

³ Eperjes – frissen mázolvá. *Reggeli Hírlap* (Miskolc), 1919. január 18. 3.; A megszállott Lonsoncról. *Reggeli Hírlap* (Miskolc), 1919. február 1. 3.

⁴ Filep Tamás Gusztáv: *Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920. Események, történések egy hírlap közleményeinek tükrében.* Pozsony: Kalligram, 2010. 126.

1920 nyarán a tömeges utcanév-változtatás a 352 utcából 160-at érintett.⁵ A helyi magyarok és a németek egyaránt tiltakoztak az „érzületüket” sértő utcanévek „elcsehesítése” ellen. Kérésüket indoklás nélkül elutasították.⁶ Ugyanakkor sok utca visszakapta korábbi (a magyar emlékezeti elnevezés előtti) természetes nevét. Ekkor lett a Szilágyi Dezső utcából ismét Hosszú utca, és a Deák Ferenc utcából Nyerges utca. Máskor hasonló hangzású szláv nevet választottak: példának okáért Andrassy helyett András. Előfordultak további szimbolikus változások is, ahogyan például az Árpád utcából Szvatopluk utca vagy a Koronázási domb teréből Október 28-a tér lett.⁷ A Jókai utca szintén előző nevét kapta vissza, ám az író születésének századik évfordulója alkalmával a helyi magyaroknak sikerült elérniük, hogy ismét felvegye Jókai nevét. Összesen 54 utca neve maradt változatlan – ezek elsősorban művészek (mint Fadrusz János, Liszt Ferenc, Madách Imre) nevét viselték.⁸

Törvény tiltotta meg „a csehszlovák nép történelmével és külső vonatkozásaival összhangba nem hozható”, a vele vagy a szövetséges népekkel szemben „elenséges érzületet tanúsító” személyekre, vagy „államellenes eseményekre” emlékeztető utcanéveket.⁹ Ugyanekkor lehetővé tették a többnyelvű helységnevek és utcanévtáblák használatát, ha az adott járásban a kisebbségi állampolgárok aránya elérte a 20%-ot.¹⁰ Ennek megfelelően Pozsonyban háromnyelvűek lettek a táblák (szlovák–német–magyar sorrenddel).¹¹ Losoncon utcát kapott Wilson amerikai elnök, a cseh Masaryk, Beneš, Šnejdárék, Jiskra, Komensky, Hus, Jirásek, a szlovák Vajansky, Štefánik, Hviezdoslav, Hodža, Hurban, Kollár. Ugyanakkor továbbra is utcanévadó maradt például Kármán József, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Deák Ferenc vagy Sükey Károly. Itt 22 utcanév szlovák, 20 magyar és 12 cseh vonatkozású

⁵ Uo. 127. Egry Gábor: *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918–1944*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2015. 441. Egy kassai lap 1920 őszén 90 pozsonyi utcanév megváltoztatásáról tudósít. 90 új utcanév Pozsonyban. *Kassai Ujság*, 1920. október 22. 4.

⁶ A pozsonyi magyarok és németek tiltakoztak az utcanévek elcsehesítése ellen. *Magyar Jövő*, 1921. június 9. 4.

⁷ 1918-ban ezen a napon jött létre Csehszlovákia.

⁸ Egry, 2015. 441. Ld. még: Háromnyelvű város. *Pesti Hírlap*, 1926. július 30. 10.

⁹ A 266. törvény 7. paragrafusát idézi: A főjegyzői hivatal „Kosice–Kassa” hirdeteménye. *Kassai Ujság*, 1928. március 31. 7.

¹⁰ 122. számú nyelvtörvény és a város-, község- és utcanévekről, valamint a községek helységnevtáblával való megjelöléséről és a házak számozásáról szóló 266. számú törvény. Ezekről ld. pl. Dr. Gerencsér Balázs: *Nyelvi jogok – törvények (I.) Az 1920. évi csehszlovák nyelvtörvény. Magyar kisebbség*, 2004/4. 94–95.; Szalay Zoltán: *Kisebbségi nyelvi jogok Szlovákiában az 1918–1968 közötti időszakban. Fórum. Társadalomtudományi Szemle*, 2011/3: 90–91.

¹¹ Háromnyelvű város. *Pesti Hírlap*, 1926. július 30. 10.; Fogarassy László: *Pozsony város nemzetiségi összetétele a 20. században a népszámlálási adatok és a választási eredmények tükrében. Új Mindenes Gyűjtemény. Társadalomtudományi értekezések* 10. (1993) 118.; Filep Tamás, 2010. 127.

volt.¹² Rimaszombatban átnevezték az Arany János utcát, a Hunyadi utcát, a Deák utcát, a Rákóczi utcát, vagy a Honvéd utcát.¹³ Kárpátalján, Nagyszőlősen az akkor létrehozott zsupanátus egyik első ténykedése a hozzá tartozó városok és községek utcaneveinek megváltoztatása volt.¹⁴

Különleges megoldást választottak Érsekújváron, ahol a helyi közgyűlés magyar többsége meg kívánta tartani a magyar történelemre (például Bocskaira, Bethlenre, Rákóczira vagy Jávorka Ádámra) emlékeztető utcaneveket. Szerintük a város „öslakosságának igen nagy keserűség lenne lemondani ezekről a régi nevekről.” A Kuruc utcát és a Labanc utcát Magyar utcának, illetve Német utcának kívánták elnevezni. Ugyanitt szlovák-cseh ellentét alakult ki: a katolikus szlovákok „provokáció”-nak tartottak Husz Jánosról elnevezni egy utcát.¹⁵ Végül kettős (magyar és szlovák) hivatalos utcanevek valósultak meg. A főteret például Kossuth térnek és Köztársaság térnek is hívták, míg a fő utca egyszerre hallgatott a Széchenyi utca és a Štefánikova utca névre.¹⁶ 1928-ban aztán eltüntették a magyar utcaneveket, azokat is, amelyek a városhoz kapcsolódó 16–17. századi személyiségeket (Széchenyi György érseket, Rákóczi Ferencet, Bercsényi Miklóst, a kuruc Berthóthy Istvánt és Jávorka Ádámot) örökítették meg. A járási hivatal indoklása szerint „olyan szerepet játszottak a magyar történelemben, ami a csehszlovák népnek nem rokonszenves, sőt képviselői lévén a magyar hazafias gondolatnak, Nagy-Magyarország eszméjéért éltek és haltak meg.”¹⁷

Komáromban alig történt változás,¹⁸ az utcanevek 1927-től lettek kétnyelvűek (addig csak magyarul szerepeltek).¹⁹ Ugyan a miniszteri rendelet a polgármesterek hatáskörébe utalta az átnevezéseket, Kassán az érintett nem kívánta egyedül

¹² Szlovák utcanevek Losoncon. *Kassai Ujság*, 1910. október 23. 3.; Lanstyák István: *Utcanevek a múltó időben*. In: *Uő: Nyelvünkben–otthon*. Dunaszerdahely: Nap Kiadó, 1998. 106–107.; Mannová, Elena: *Southern Slovakia as an Imagined Territory*. In: Ellis, Steven G. et al. (eds.): *Frontiers, Regions and Identities in Europe*. Pisa: Pisa University Press, 2009. 196.

¹³ Új utcanevek Rimaszombatban. *Kassai Ujság*, 1920. július 23. 3.

¹⁴ Itt a Kossuth Lajos utcát Dobránszky utcának, az Árpád utcát Korjatovics utcának, az Árpád-közt Zsatkovics utcának, a Tulipán utcát Duhnovics utcának nevezték át. A város főtere Masaryk nevévette fel. Megváltoztatták az utcaneveket. *Kassai Ujság*, 1921. november 18. 8.

¹⁵ Nem változtatják meg az érsekújvári utcaneveket. *Komáromi Lapok*, 1923. szeptember 18. 4.; „Érsekújvár öslakosságának nagy keserűség volna lemondani a régi utcanevekről...” *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. április 9. 5.; Cseh attak az utcanevek ellen. *Magyarság*, 1926. április 10. 8.; Heves összecsapás Érsekújvárosott a tótok és csehek között egy utcanév miatt. *Uj Nemzedék*, 1926. április 18. 4.

¹⁶ Mannová, 2009. 196. Ehhez ld. még: *Mapa mesta Nové Zámky. – Nové Zámky város térképe*. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/34886/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

¹⁷ Egyetlen magyar történelmi nevet sem tűrnek meg Érsekújvár utcáin. *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. február 22. 6.

¹⁸ Mannová, 2009. 196.

¹⁹ Az utcák szlovák elnevezése. *Komáromi Lapok*, 1927. június 25. 7.; Kétnyelvű utcanevek Komáromban. *Prágai Magyar Hírlap*, 1927. június 26. 12.

1. kép. Kettős utcanévhasználat Kassán. *Kassai Ujság*, 1924. október 17. 8.

meghozni a döntést, és 1919 őszén a helyi közigazgatási bizottsághoz fordult. Magyar részről azt kérték, hogy „ne bántsák a magyar történelem nagyjairól elnevezett utcákat.”²⁰ Őhajuk csak részben teljesült: Bajza, Bercsényi, Bocskai, Hunyadi, Kazinczy, Kölcsey, Liszt, Petőfi, Rákóczi, Vörösmarty maradtak, míg Andrassy, Attila, Árpád, Baross, Deák, Kossuth, Széchenyi neve

viszont már nem. Leíró neveket is megváltoztattak, így a korábbi Fő utcát Štefánikról keresztelték át. Egy szlovák szerző tanulmánya szerint a magyar utcanévek megtartása részben annak volt köszönhető, hogy nem kapcsolódtak a magyarellenes érzelmeket kiváltó 1848–49-hez, Bercsényi és Rákóczi hamvainak 1906-ban a kassai dómban való elhelyezése például erősítette helyi kötődésüket.²¹ Az utcanévtáblák itt is kétnyelvűek voltak, de év végén a polgármester szigorú büntetéssel fenyegette azokat a helyi lapokat, amelyek tiltása ellenére használni merészelnék a régi utcanéveket (azok legfeljebb zárójelben jelenhettek meg).²²

A több mint háromnegyedrészen magyarok által lakott Somorja utcanevei csupán magyarul szerepeltek a táblákon. Amikor itt a korszak végén a hatóságok kérték azok lecserélését kétnyelvűekre, a helyi képviselőtestület tiltakozott. Többek között arra hivatkoztak, hogy „olyan kisközségben [a lakosság ekkor körülbelül 3500 főt tehetett ki²³], mint Somorja, az utcaneveknek nincs jelentősége, mert még a házak számozása sem az utcanevek után igazodik.”²⁴

Ungváron háromnyelvű (cseh, ruszin és magyar) utcanévtáblák voltak. Sok magyar név megmaradhatott, miközben például a Széchenyi teret Korjatovitsról,²⁵ a Kossuth teret pedig Masarykról nevezték el.²⁶ Ezekkel együtt az emléke-

²⁰ A közig. bizottság ülése. *Kassai Ujság*, 1919. szeptember 14. 2.

²¹ Felvidéki képek. *Egyetértés* (Debrecen), 1925. március 4. 4.; Chloupek, Brett R.: Public Memory and Political Street Names in Kosice: Slovakia's Multiethnic Second City. *Journal of Historical Geography*, Volume 64, 2019. 29–30. doi: 10.1016/j.jhg.2018.11.007.

²² Az utcanevek használata. *Kassai Ujság*, 1919. december 19. 2.

²³ Édes Enikő: Somorja 1920–1945 között. In: Strešňák Gábor – Végh László (szerk.): *Fejezetek Somorja város történetéből. Történelmi konferencia a Zsigmond király által adományozott városi kiváltságok elnyerésének 600. évfordulója alkalmából*. Somorja, 2005. szeptember 9. Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2005. 222.

²⁴ A somorjai képviselőtestület a magyar utcanevek mellett foglalt állást. *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. március 5. 2.; *MTI hírek*, 1937. március 5. 15.

²⁵ Podólia fejedelme a 15. században, aki több magyar megye főispánja, és Munkács várának birtokosa is volt.

²⁶ Az ungvári utcanevek sorsa. *Rusinszkói Magyar Hírlap*, 1921. július 10. 2.; Az ungvári utcanevek sorsa. *Rusinszkói Magyar Hírlap*, 1921. július 16. 2.; Átkeresztelték az utcákat. *Rusinszkói Magyar Hírlap*, 1921. augusztus 2. 3.; Az utcanevek. *Hírlap*, 1921. augusztus 14. 3.

zeti elnevezések száma nem volt túl nagy. 1932-ben megjelent a Kárpátalja utca is.²⁷ Beregszászon ugyancsak érvényesült a háromnyelvűség. Egy kormánybiztos a nem eléggé „demokratikus” hangzású Rákócziról, Kossuthról, Bethlenről elnevezett utcák elnevezését cserélte volna le. A megszokott nevekhez ragaszkodó lakosság tiltakozása azonban eredményesnek bizonyult, így azok nem változtak. Benašról és Štefanikról is csupán a korszak végén (1938 elején) neveztek el utcákat.²⁸

A választott helyi önkormányzatokkal rendelkező Csehszlovákiához képest Romániában a helyi magyar elitnek sokkal kevésbé nyílt lehetősége a döntések befolyásolására, ami hátrányosan érintette az anyanyelv használatát. Mindez az utcanevekben is tükröződött. A hatalom igyekezett minél előbb megvalósítani az erdélyi városi terek románosítását. A belügyminisztérium regionális felügyelősége már 1920 májusában sürgette az egyes települések vezetőit, hogy fejezzék be az utcák átnevezését, és juttassák el az új neveket jóváhagyásra Bukarestbe. Ugyanekkor tanácsokat is adtak a helyi testületeknek: utcanévadóként román történelmi személyiségeket, illetve a román királyi család tagjait tartották a legalkalmasabbnak. A szimbolikus térfoglalás sürgetése mellett azonban gyakorlati szempontokat is figyelembe vettek: elrendelték, hogy a régi utcaneveket a kisebbségek nyelvén továbbra is jelenítsék meg nyilvánosan, hiszen azok megkönnyítik a tájékozódást.²⁹

Kolozsváron szintén az utcanevek megváltoztatásával igyekezett az új államhatalom jelképesen is birtokba venni a várost. 1919 őszén 12 tagú bizottságot hoztak létre, amely 18 utca azonnali átnevezését javasolta.³⁰ A magyar hírességek helyét átvette Traianus római császár, Avram Iancu egykori román felkelő vezér, a Románia létrejöttében kulcsszerepet játszó Cuza fejedelem, a királyi pár vagy éppen a még élő Nicolae Iorga történész és Iuliu Maniu politikus.³¹ A főteret Erdély Romániához csatolására emlékeztetve Egyesülés térnek keresztelték. (A korábbi Unió utca Erdély és Magyarország 1848-as egyesülésének emlékét őrizte.)³² Néhány hónap alatt a város teljes utcanévhalózatát áttekintették, és éppen a magyar nemzeti ünnep alkalmával, 1920. március 15-én a prefektus rendeletben írta elő az új neveket. Nem csupán az időzítés dátuma volt jelképes, maguk a cserék is „a magyarok szimbolikus alávétését” szolgálták. A magyar térfoglalásra emlékeztető, két évtizeddel korábban keletkezett nevek mind eltűntek. Az új román elnevezések „a korábbi

²⁷ Ungvár főváros gazdálkodása számokban. *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1932. július 22. 1.

²⁸ „Demokratikus” utcakeresztelésekre törekszik a beregszászi kormánybiztos. *Kárpáti Híradó*, 1926. március 21. 2.; Eröss Ágnes: *Szimbolikus terek és térhasználat többnemzetiségű városokban: Beregszász és Nagyvárad példája*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Földtudományi Doktori Iskola, 2018. doktori disszertáció. 46–49. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/40284> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

²⁹ Egry, 2015. 437.

³⁰ Egry, 2015. 438.

³¹ Utóbbi elutasította a kitüntetést, ám az elnevezés megtörtént. A kormányzótanács maga akar dönteni az utcanevek elváltoztatásáról. *Keleti Ujság*, 1919. november 4. 5.; Egry, 2015. 438.

³² Román utcanevek Kolozsvárott. *Az Est*, 1919. október 24. 4.

magyar utcanevek szinte tökéletes nemzeti tükörcképét adták.” Időnként arra törekedtek, hogy a magyar személyiségek, csoportok vagy intézmények foglalkozását, történeti korszakát, szerepét tekintve román „megfelelőjét” alkalmazzák. Például a Honvéd utcából strada Dorobanților lett (a román gyalogság hagyományos elnevezése nyomán), a Hunyadi utca nevét strada Ștefan cel Mare-ra változtatták. Ezzel a 15. századi magyar kormányzó és törökverő hős átadta a helyét egy szintén 15. századi moldvai fejedelemnek és román törökverőnek. A szászvárosi gimnázium alapítójának nevét viselő Gróf Kun utca új neve strada Emanoil Gojdu lett a hasonlóképpen tanulmányi célokat szolgáló Gojdu-alapítványt létrehozó pesti ügyvéd (Gozsdu Manó) után. A nagyszabású változás tehát a nevek nemzeti tartalmának ellenkezőjébe fordulását eredményezte. Az egykori nemzetiesített magyar utcanév-rendszer román változata jött létre.³³ A belváros 19 utcanevéből egyetlen egy (a Karolina tér) maradt meg a teljes korszakban, egy idő után még az Egyetem utca és a Szent György tér tájékoztató jelleggel bíró (funkcionális) neve is megváltozott.³⁴ Összességében a tiszteleti utcanevek rovására tovább csökkent a települési sajátosságokra emlékeztető régi, „természetes” nevek száma, ugyanakkor hasonló maradt a különböző névadók és a számukra juttatott utcák nyomán kirajzolódó hierarchia, az így létrejött térkép szimbolikus szerkezete.

Szintén 1919 őszén nevezték el Aradon hasonlóképpen a prefektus rendeletére a József főherceg utat I. Ferdinánd királyról, az Andrássy teret pedig Mária királynéről. Néhány héttel később további 43 utcanevet módosítottak. Az átnevezések itt is időnként szimbolikusak voltak, a keresztelők igyekeztek minél gyakrabban a korábbi magyar névadóknak megfelelő románokat találni. A magyarok elődeinek tekintett hunok ókori királya, Attila helyét a románok által saját ősükként számon tartott római császár, a Daciát meghódító Traianus vette át. Hasonlóképpen helyettesítettek egymással középkori királyokat (Bélát Ștefan cel Mare-val), jeles politikusokat (Deák Ferencet Ion Brătianuval), további uralkodókat (Erzsébetet I. Károllyal) drámaírókat (Csiky Gergelyt Ion Luca Caragialeval), festőket (Munkácsy Mihályt Nicolae Grigorescuval).³⁵

³³ Egyr, 2015. 438. Kolozsvár sz[abad] kir. város térképe. 1913. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkepar/35481/> (letöltés ideje: 2023. március 23.) Cluj 1937. Térkép. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkepar/35493/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

³⁴ Bartos-Elekes Zsombor: Multidézó utcaneveink. Kolozsvár és Brassó az utóbbi másfélszáz évben. *Névtani Értesítő*, 43. (2021) 121. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2021.7>

³⁵ A későbbiekben hasonló logika alapján vette át Álmos helyét Gelu, Andrássyét Mária királyné, Arany Jánosét Dimitrie Bolintineanu, Bajza Józsefét Ștefan Octavian Iosif, Bem Józsefét Petru Dobra (1849-es román forradalmár és mártír), Erkelét Ciprian Porumbescu, Mikszáthét Constantin Negruzzi. Ficzy Dénes: Aradi utcanevek változásai. In: Uő: *Válogatott írások. (Séták, rejtélyek, utcanevek és mások)*. Arad: Aradi Kölcsey Egyesület, 2005. 136. <https://mek.oszk.hu/14600/14646/14646.pdf> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

Ugyanebben az időszakban zajlott Nagyvárad utcaneveinek románosítása.³⁶ Itt a városi helyőrség parancsnoka rendelte el a különböző feliratok lecserélését és az utcák átnevezését. Hamarosan ötven nevet változtattak meg. Rákóczit például Ferdinánd román király, Kossuthot pedig a szintén 1848–49-hez köthető Avram Iancu váltotta.³⁷ Néhány esetben lefordították a magyar neveket, még a személyneveket is (például Deák Ferencét Francisc Deákra, vagy Rimanóczy Kálmánét Coloman Rimanóczyra).³⁸ 1920 végén a belügyminisztériumi felhívás nyomán a román nyelvű utcatáblák alá magyar feliratúakat helyeztek el.³⁹

A román többségű Fogarason már 1919 októberében végeztek az utcák elnevezésével. Itt csupán egy-egy név emlékeztetett az ott élő szászokra (Luteránusok utcája) és magyarokra (Székelyek utcája). A jelentős román lakossággal rendelkező Lugos és Karánsebes esetén is hasonló átnevezésekre került sor. A központi utasításnak eleget téve, a regáti román történelmi és kortárs politikai figurák mellett helyi jelentőségű román személyiségek is megjelentek a névadók között. A szintén bánági Nagyszentmiklóson a lakosság 40%-a német, 30%-a román, 18%-a magyar és 10%-a szerb nyelvű volt. Ennek ellenére az új utcanevekre vonatkozó javaslatot készítő román tanító kizárólag román történelmi személyiségeket kívánt megörökíteni. Érvelése kísértetiesen hasonlít az ugyancsak soknemzetiségű bánági Nagybecskereken néhány évtizeddel korábban magyar részről elhangzott eszme-futtatásra. A tanító az utcanevek mindennapi nevelő szerepét hangsúlyozta: ezeken keresztül lehet megtanulni a román történelmet. Figyelemreméltó megoldást választottak a Bánág csekély román lakosságú sváb falvai és mezővárosai. Itt az utcanevek cseréje során a Kossuthról, Szapáryról vagy Wekerléről elnevezett közterek visszakapták korábbi, „természetes” neveiket. A helybéliek minden valószínűség szerint előzőleg is ezeket a megszokott és számukra értelmes neveket használták.⁴⁰

1920-ban Romániában is megtörtént a központi szabályozás: a belügyminisztérium erdélyrészi főfelügyelőségének rendelete az utcák román elnevezését írta elő. Ezeknek lehetőleg „történelmieknak” kellett lenniük, ugyanakkor a könnyebb tájékozódás és a más nemzetiségű lakosság jobb eligazodása érdekében a régi elnevezések megtartását is kívánatosnak mondták. Egy minisztertanácsi rendelet szerint az utcanévtáblákat és az egyéb állandó jellegű táblákat a román mellett a helység lakosságának nyelvein kellett elkészíteni.⁴¹ Ezeket az előírásokat a későbbiekben gyakran figyelmen kívül hagyták.

³⁶ Nagyváradon január 15-ig be kell fejezni az utcanevek románosítását. *Az Est*, 1920. január 10. 4.

³⁷ Oláh utcanevek Nagyváradon. *8 Órai Ujság*, 1920. november 24. 4.

³⁸ Eröss, 2018. 78–79.

³⁹ Kétnyelvű utcanevek Nagyváradon. *Keleti Ujság*, 1920. november 20. 5.; Egry, 2015. 438–439.

⁴⁰ Egry, 2015. 439–440.

⁴¹ A román belügyminisztérium erdélyrészi főfelügyelőségének 71. számú és a minisztertanács 1920. július 9-i, 1871. számú rendeletét idézi: Pál-Antal, 2003. 99.

A túlnyomórészt magyarok lakta Marosvásárhelyen csak egynyelvű román táblákat helyeztek ki.⁴² Egy hivatalnok szerint ezzel a hatóság „látható jelben fejezte ki a román állam fennhatóságát és szuverenitását.” A város 178 utcaneve közül körülbelül félszázat lefordítottak, a többi „vadonatúj” nevet kapott (többnyire személyneveket).⁴³ A román polgármester rendeletben írta elő, hogy a hivatalok a helységek és az utcák neveit kizárólag román nyelven használják.⁴⁴ Aradon elhúzódtott a nevek feltüntetése, 1922 őszén a prefektus ígéretet tett, hogy „a közbecsülésben álló” magyar vonatkozású utcanevek megmaradhatnak,⁴⁵ ám néhány hónappal később újabb nagyszabású utcaátkeresztelésre került sor, amelynek során nem kímélték a magyar neveket.⁴⁶ A városban ebben az időben összesen 18 magyar emléktáblát és szobrot is eltüntettek (köztük Erzsébet királyné szobrát vagy a római katolikus templom előtt álló Szentháromság-szobrot is).⁴⁷

1923-ban a szintén magyar többségű Szatmárnémetiben a prefektus kizárólag egynyelvű román utcanévtáblákat engedélyezett.⁴⁸ Itt a különleges tekintélytiszteltet jegyében a hivatalban levő belügyminiszterről, a kultuszminiszterről, sőt még egy államtitkárról is neveztek el ekkor utcát.⁴⁹ Nagyváradon 1924 őszén a 239 utcanévből már csupán négy magyar személyre emlékeztető volt. A központ utcáinak nevei mind megváltoztak, és szinte kizárólag román vonatkozásúak voltak. Az egyértelműen magyar kötődésű (nem semleges) utcanevek aránya a korábbi 23%-ról 4%-ra csökkent, míg a román 47%-ra nőtt.⁵⁰ Csíkszeredából eltűnt az összes természetes név, ezeket felváltották a legtöbbször motiválatlan, román személyiségekre emlékeztető nevek.⁵¹ Sepsiszentgyörgyön a helyi lap vezércikket szentelt a kérdésnek: kifogásolta a sok változást és a város történetével semmiféle összefüggésben nem álló új neveket. Példaként Brassóra és Nagyszebenre hivatkoztak, ahol a dualista

⁴² Erre már 1920-ban panaszkodnak a helybeli magyarok. A megyeházán 1920. május 31-én tartott gyűlésről ld. Sebestyén, 2011. 51.

⁴³ Pál-Antal, 1997. 17–18.

⁴⁴ Emil Dandea polgármester 1923. február 1-i rendeletéről ld. Sebestyén, 2011. 121.

⁴⁵ Az utcanevek kérdése az aradi közigazgatási bizottságban. *Ellenzék*, 1922. november 16. 4.

⁴⁶ Új utcanevek. *Aradi Közlöny*, 1923. április 21. 5.; Új utcánév. *Aradi Közlöny*, 1923. április 27. 5.; Új utcanevek elnevezése. *Aradi Közlöny*, 1923. május 30. 3.

⁴⁷ Barna, 2000. 699. Ld. még: Gáspár-Barra Réka – Puskel Péter – Szekernyés Irén: *Magyar utcanevek*. 2010. https://www.nyugatijelen.com/riport/magyar_utcanevek.php (letöltés ideje: 2023. március 23.)

⁴⁸ Az utca- és házszám-jelző táblák átfestése. *Szamos*, 1923. május 12. 1.

⁴⁹ Új utcanevek. *Szamos*, 1923. június 17. 1.

⁵⁰ 4 magyar utcanév Nagyváradon. *Ellenzék*, 1924. október 31. 8.; Eröss Ágnes – Tátrai Patrik: Ethnic features of symbolic appropriation of public space in changing geopolitical frames – the case of Oradea/Nagyvárad. *Hungarian Geographical Bulletin* Volume 59, Issue 1, 2010. 55–56. Eröss, 2018. 79–82.

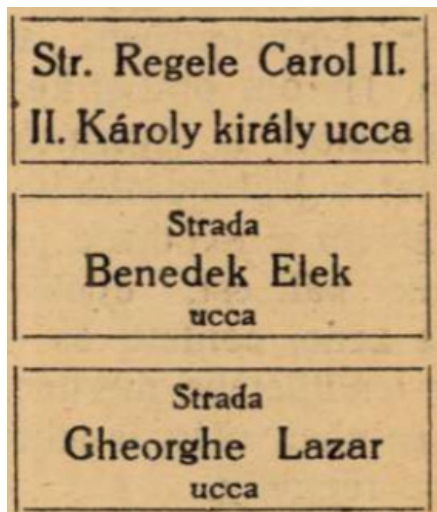
⁵¹ Kirmajer Réka: Csíkszereda történeti utcanévtára. In: K. Markaly Aranka (szerk.): *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve XIII–XIV*. Csíkszereda: Csíki Székely Múzeum, 2019. 136.

korszakban adott nevek túlnyomó többsége a többnyelvű táblákkal együtt megmaradhatott.⁵²

Besztercén és Nagyszebenben kétnyelvűek voltak az utcanevek.⁵³ Az utóbbi településen többnyire románra fordították a német neveket, és 21,3%-os változás történt.⁵⁴ Brassóban továbbra is háromnyelvű utcanévtáblákat használtak, amelyekeken csupán a sorrend változott (román–német–magyar lett). Itt sem történt túl sok módosítás.⁵⁵ Szászrégenben és Medgyesen szintén háromnyelvűek voltak az táblák.⁵⁶

Ebben az időszakban Gyulafehérváron az utcanevek 85%-át, Szászsebesen 76%-át, Nagyváradon 73%-át, Marosvásárhelyen 70%-át változtatták meg. A folyamat nem csupán az egykori magyar nevek eltüntetésével és a román nyelv alkalmazásával járt, hanem mindenütt jelentősen nőtt az emlékezeti utcanevek száma és aránya is. Például Nagyszebenben és Nagyváradon az utcanevek több mint fele személynévi eredetűvé vált, ez az arány Marosvásárhelyen 41% volt.⁵⁷ Kolozsvárott az új belvárosi nevek mind emlékeztetőek lettek, túlnyomó többségük semmiféle kapcsolatban nem állt a jelölt utcával.⁵⁸

A területi különbségek jelzik, hogy mely települések játszottak kiemelt szerepet a román nemzetállam térfoglalásában. Gyulafehérvár, a „nagy egyesülést”

2. kép. Három mintatábla a Székelyudvarhelyen használatos utcafeliratokból. *Székelyföld*, 1931. június 14. 2.

⁵² A szentgyörgyi utcanevek. *Székely Nép*, 1932. január 28. 1.

⁵³ Besztercei szászok az utcanevekért. *Székely Nép*, 1920. június 1. 3.; A nagyszebeni utcanevek előláhositása. *Magyarság*, 1922. március 2. 8.; Beszterce a nemzetiségi béke városa. *Ellenzék*, 1930. június 29. 4.

⁵⁴ Rusu, Mihai Stelian: Shifting urban namespaces: street name politics and toponymic change in a Romanian(ised) city. *Journal of Historical Geography*, Volume 65, 2019. 53. doi: 10.1016/j.jhg.2019.07.001

⁵⁵ Kisebbségi életünk központja. *Ellenzék*, 1924. június 13. 1.; Bartos-Elekes, 2021. 121–122.

⁵⁶ -tyén: Tapasztalatok. Vásárhelytől Szászrégenig és vissza. *Hétfői Napló*, 1925. február 23. 1.; Miért nincs magyar a medgyesi városházán? *Brassói Lapok*, 1934. február 14. 6.

⁵⁷ Rusu, Mihai Stelian: Sequencing toponymic change: A quantitative longitudinal analysis of street renaming in Sibiu, Romania. *PLoS ONE* Volume 16, Issue 5, 2021. doi: 10.1371/journal.pone.0251558 Erőss, 2018. 18.

⁵⁸ Kisebbségi életünk központja. *Ellenzék*, 1924. június 13. 1.; Bartos-Elekes, 2021. 121–122.

kimondó népgyűlés helyszíne, különleges fontossággal bírt. A jelentős magyar lakossággal rendelkező városok (mint például Arad, Kolozsvár, Marosvásárhely vagy Nagyvárad) esetén ugyancsak radikális átalakításra, minél teljesebb nyelvi-szimbolikus birtokbavételre törekedtek. Itt a hatóságok a későbbiekben is csak minimális engedményekre voltak hajlandók a magyar nyelv közterületeken való használatát illetően. Még e települések közt is lehettek azonban jelentős különbségek: Marosvásárhelyen már a húszas években eltüntették a nyilvános magyar emlékjeleket, miközben Nagyváradon 1936-ban még hat ilyen létezett – ezeket akkor távolították el.⁵⁹ Ahol az egykori Magyar Királyságban vezető helyzetben levő magyarok aránya alacsonyabb volt (mint Brassóban, Besztercén vagy Nagyszebenben), ott már korábban is ritkábban módosították a „természetes” utcaneveken. Ezekben a településeken kevésbé volt hangsúlyos a nyelvi tájkép, a köztér elnevezéseinek megváltoztatása. Többnyire megelégedtek az újonnan kialakuló utcák román elnevezésével.⁶⁰

Szabadkán 1921-ben rendőrkapitányi határozat írta elő a város hivatalos nevét (Subotica), és eltiltotta a korábban „ráerőszakolt” magyar nevet. Szigorúan szabályozták az új utcanevek használatát. A magyar újságoknak zárójelben sem volt szabad feltüntetniük a korábbi neveket – ami elősegítette volna a tájékozódást. A korábbi nevek közül csupán az új nemzeti koncepcióba illeszkedők (Zrínyi, Frangepán és Szkanderbég) maradhattak meg. Itt is az utcanevek majdnem fele viselte valamely kiemelkedőnek ítélt személyiség nevét.⁶¹

Magyarkanizsán csak szerbül és horvátul tüntették fel az új utcaneveket, miközben a település lakosságának 90 százaléka magyar volt. Egy korabeli beszámoló szerint „így az a visszas helyzet állt elő, hogy senki sem tudja, milyen utcában lakik.”⁶² Zentán az első világháború magas rangú szerb tisztjei jelentek meg nagy számban az utcanévadóknál, mellettük a Balkán-háborúk, a török elleni szerb küzdelmek, valamint az 1848–49-es délvidéki szerb mozgalom kiemelkedő alakjaira is így emlékeztek meg. Egy helyi történész szerint mindez „a drasztikus utcanév-változtatás militáns hangvételét” bizonyítja.⁶³

Újvidéken néhány évvel később került sor az átnevezésekre. Itt Kisfaludy, Petőfi, Vörösmarty, Toldi és Bethlen neve maradhatott, miközben törölték Liszt Ferenc, de még Dugovics Titusz, Damjanich vagy Parcetics⁶⁴ nevét is, a Hunyadi utat pedig Szibinyáni Jank útra keresztelték át. Mindkét helyen számos élő külföldi

⁵⁹ Egry, 2015. 437.

⁶⁰ Ld. pl. Nume românești date străzilor dintr'un cartier întreg. *Acțiunea*, 30. mai, 1937. 2.

⁶¹ Papp, 2013. 39–40. Lamnić, Ljudevit Vujković: Prilog o subotičkim ulicama i njihovim nazivima. (Értekezés a város utcáiról és azok elnevezéseiről) *Ex Pannonia*, 2012/15–16. 54–70. <https://suistorija.files.wordpress.com/2016/04/expannonia-15-16.pdf> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

⁶² Új utcanevek Starakanizsán. *Bácsmegeyi Napló*, 1922. május 14. 5.

⁶³ Pejín, 2003. 37.

⁶⁴ Korábbi főispán.

baráti politikusról (mint Wilson, Masaryk, Scotus Viator, Barthou) is neveztek el utcákat.⁶⁵

Az 1930-as években további változások zajlottak, ám ezek még egy-egy országon belül is eltérőek lehettek, a helyi hagyományok, a nemzetiségi arányok alakulása, az aktuális politikai helyzet mind-mind befolyásolhatták a hatalom hozzáállását, a magyar nevek használatának korlátozását vagy éppen engedélyezését. A kisebbségi nyelvhasználat lehetőségei az évek során általában tovább szűkültek, ám akadtak kivételek: Brassóban 1927-ben az illetékes bizottság magyar és szász többsége megszavazta a túlnyomórészt románok által lakott Bolgárszeg városrész huszonhárom utcájának a román történelemre emlékeztető elnevezését. Helyi értékelés szerint ezzel a képviselők újabb tanújelét adták a megértésre és összhangra való törekvésüknek, amivel elsősorban a város békéjét és érdekét tartották szem előtt.⁶⁶ Talán ennek az esetnek a viszonzásaként, amikor 1933-ban több mint 60 új utcanevet adtak, a nemzetiségi arányoknak megfelelően 10 magyar vonatkozású lett (például Hunyadi Jánosról, Ady Endréről, Orbán Balázsról is kereszteltek el ekkor utcákat).⁶⁷ A későbbiekben viszont már csupa román személynév jelent meg az utcanévtáblákon.⁶⁸

Hasonló gesztusokat másutt is tettek. 1929 végén Nagyváradon az illetékes bizottság a város fejlődésében jelentős szerepet játszó személyiségekről kívánt elnevezni több utcát. Így felmerült például Ady Endre, Szigligeti Ede, Várady Zsigmond egykori helyi országgyűlési képviselő, vagy Fux Mór, a főrabbi édesapjának neve is.⁶⁹ A következő évben Aradon mintegy 150 utcának adtak nevet. Ebből az alkalmából a magyarság képviselői szerették volna, hogyha magyar nevek is megjelentek volna. Mindezt egy bukaresti lap a románokkal szembeni arcátlanságnak minősítette, és arra kérte a román tanácsosokat, hogy ne engedjenek a városban már kisebbségbe került magyarok képviselőinek.⁷⁰ Úgy tűnt, az illetékes testület román tagjai hajlandóak a magyar javaslatok elfogadására; ám csupán a még névtelen, külvárosi utcákat keresztelték volna el ilyen módon, a központ román neveit nem akarták megváltoztatni. E miatt már előre dühöngött a magyar sajtó: „a város múltjának dehonesztálása lenne, ha a szinte történelmi patinát nyert neveket a város határában levő, néptelen, elhanyagolt dűlőútjaira száműznék. Nem ezt érdemlik meg ezek a férfiak és nem ilyen elintézésre gondolt Arad magyarsága, amely ezt a kegyeletes óhajt felvetette [...] a város múltjának nagynevű reprezentánsait

⁶⁵ *MTI lapszemle*, 1929. június 10. 37. Az újvidéki utcanevek elszerbesítése. *Magyarság*, 1934. november 11. 19.; Irtóhadjárát Újvidéken a magyar utcanevek ellen. *Budapesti Hírlap*, 1934. november 25. 8.

⁶⁶ Keresztelés a brassói városházán. *Brassói Lapok*, 1927. január 22. 5.

⁶⁷ Brassóban utcát neveztek el Ady Endréről. *Brassói Lapok*, 1933. január 14. 8.

⁶⁸ Ld. pl. Noui nume de străzi în Braşov. *Patria*, 18. octombrie, 1933. 3.

⁶⁹ Magyar utcanevek Nagyváradon. *Keleti Ujság*, 1929. november 25. 8.

⁷⁰ O nouă botezare a străzilor din Arad. *Universul*, 22. iulie, 1930. 6.; In cheștiunea nouilor numiri de străzi din Arad. *Universul*, 11. septembrie, 1930. 2.

KERESÜNK a főtéren olyan üzlet-helyiséget, amelynek hátul nagy üzem- és pince helyiségei vannak. Ajánlatok: „Aromát” volt Asztalos Sándor ucca 3.

JOBb mindenest azonnali belépésre keresek Josif Vulcan 15.

SZOBA-konyhás lakásért bejárónőt keresek. Strada Moise Nicoara 12. szám.

SIMAY FÜRDŐBEN butorozott szobák központi fűtéssel kiadók.

TANULÓ leány vagy fiu felvétetik ondolálni Kozmetika Petőfi ucca 2

ÓCSKA HORGONYT minden mennyiségben magas áron veszünk. Armatura, Arad, Piata Cetatea Vechi (Óvár-tér).

3. kép. A korabeli utcanévhasználat különböző formái egyetlen újságcímen: csak magyar, csak román, illetve többféle vegyes forma. *Aradi Újság*, 1932. október 1. 4.

méltó helyi magyar személyiségeket.⁷⁵ A háromtagú illetékes bizottság javaslatában azonban csupán egyetlen magyar név szerepelt (Hám Lajos püspöké, aki így „visszakapta” volna utcáját), ám az utcanévek „reformját” elhalasztották, az átnevezésre nem került sor.⁷⁶ Ugyanekkor Temesváron kérték a városi tanácsot, hogy Brassó és Nagyszeben példájára az utcanéveket három nyelven írják ki.⁷⁷ A helyi polgármester ígéretet tett rá, hogy a számos névtelen utca elnevezésénél a város magyar múltjára is tekintettel lesz. Az ottani magyar lap éppen a nagyváradi példa alapján tett javaslatot. Az általuk felsorolt hírességek között volt például Károly Róbert, Csiky Gergely, Temesvári Pelbárt, Gozsdu Elek vagy Ady Endre. Az utóbbi

[...] ne bújtsák el járatlan és sötét külvárosi sikátorokba.”⁷¹ A kérdés szimbolikus jelentőségét mutatja, hogy a román polgármester szerint a központ neveinek megváltoztatása sértené a helyi románokat – amire egy hozzászóló az egykori nevek eltüntetésével megbántott magyar érzékenységet emlegette. Javaslatára szerint „ha a magyar érzés megsértése nélkül nem tudják az utcatáblákat felszegezni, akkor inkább hagyják, hogy azoknak, akiknek az emléket polgártársaik becsülése és szeretete utcanévekben akarta megőrizni, éljen csendben és békességben továbbra is azoknak a lelkében, akik emléküket meg akarják s meg tudják úgy is őrizni.”⁷² Mások viszont konkrét javaslatokat tettek az új magyar utcanévekre.⁷³ Ezek azonban a későbbiekben nem valósultak meg.⁷⁴

A nagyváradi és aradi „méltányos” példán felbuzdulva Szatmáron az egyik lap címcímen sorolta fel az utcanévadásra

⁷¹ Magyar utcanévek. *Aradi Közlöny*, 1930. október 9. 1.; Magyar utcanévek lesznek Aradon. *Aradi Közlöny*, 1930. október 9. 3.; Természetes, hogy magyar utcanéveket alkalmazzanak Aradon. *Aradi Közlöny*, 1930. október 10. 6.

⁷² „Nem szabad senkit sem megbántani.” *Aradi Közlöny*, 1930. október 11. 6.

⁷³ Páris Lajos: Magyar utcanévek. *Aradi Közlöny*, 1930. október 15. 5.

⁷⁴ Az aradi utcanévekről ld. még pl. In legătură cu schimbării de nume de străzi dela Arad. *Universul*, 16. septembrie, 1930. 9.

⁷⁵ Utca-keresztelők. *Szamos*, 1930. augusztus 31. 1.

⁷⁶ Arad és Nagyvárad után Szatmár is kér magyar utcanéveket. *Szamos*, 1930. október 11. 5.; A városi nagytanács közgyűlése. *Szamos*, 1930. október 14. 3.

⁷⁷ Kastriener Sámuel: A temesvári utca. *Temesvári Hírlap*, 1929. december 22. 11.

három hamarosan megvalósult, és további utcák viselték a helytörténész Berkeszi István, a matematikus Bolyai János, valamint Kinizsi Pál, Mátyás király, Dózsa György és Ormós Zsigmond helyi író-történész nevét is. Számos esetben az egykori neveket lefordították. Nem csupán a Buziási út, a Szent György tér, a Temető tér vagy a Csiga utca esetében jártak el így, hanem Kinizsi Pál nevét Paul Chinezulként, míg Mátyásét Matei Corvinulként szerepeltették.⁷⁸

Temesváron több olyan utcanevtípus jelent meg, amely a magyar városok esetén korábban nem vagy legfeljebb elvétve bukkant fel. Míg a földrajzi neveket viselő utcák Magyarországon leginkább Budapestre voltak jellemzőek, itt Kárpáton túl román, sőt külföldi országok, városok, tájegységek neveit is nagy számban alkalmazták (például Írország, Japán, Skócia, Hollandia, Oroszország, Észtország, Madrid, London, Lisszabon, Velence, Visztula, Szibéria, Livónia, Elzász, Brüsszel, Belgrád). Számos dátumot is találunk az utcanevek közt (mint a Május 10, Augusztus 3, vagy December 1. utca). A vidéki magyar városokban alig bukkantak fel külföldi személynevek (Pécsett vagy Szombathelyen például egy sem volt), míg a korszak elején Budapesten egy tucat létezett, viszont a bánáti városban viszont tömegesen fordultak elő az utcák névadói között, nem csupán kortárs politikusok (mint Clemenceau vagy Wilson), de feltalálók (Volta, Röntgen, Galvani, Edison, Marconi, Stephenson) és más hírességek (Napóleon, Pestalozzi, Hamlet, Gutenberg, Aida, Beethoven) is. Számos ókori uralkodó, hadvezér (Romulus, Cézár, Néró, Iustinianus, Vespasianus, Theodorik gót király, Hannibál), író, gondolkodó, politikus (Hérodotosz, Homérosz, Szokrátesz, Szolón, Platón, Cicero, Horatius, Tacitus, Vergilius, Ovidius, Seneca, Sallustius), mitológiai alakok (Laokoón, Ariadné, Herkules, Hermész, Apolló) is szerepeltek az utcanevtáblákon.⁷⁹

Nagyszébenben is felmerült, hogy a lakosság számarányának megfelelően hat utca magyar nevet kapna a város történetéhez köthető magyar személyiségekről (például Bethlen Gáborról), ám ennek az elvnek az érvényesítésére végül nem került sor. A következő évben a szász és a román tanácsstagok között is feszültséget szült egy utca sikertelen átnevezése, a németek ugyanis ragaszkodtak a régi névhez.⁸⁰

Bár e neveknek nagy jelentőséget tulajdonítottak a tér szimbolikus birtokbavételében, az egykor magyar „külsőt” viselő települések nemzetiesítésében, a jelek szerint ezek nem mindig töltötték be a nekik szánt szerepet, és hatásuk meglehetősen korlátozott maradt. Erre több erdélyi példa áll rendelkezésre. 1920 nyarán Emil Mureșianu kolozsvári főszolgabíró az igazságügyi miniszterhez intézett beadványában lakcímének megadásakor a régi változatot alkalmazta. Az egykori magyar

⁷⁸ Teljesítik a magyarság kívánságát és utcákat neveznek el temesvári nagyjainkról. *Déli Hírlap*, 1930. szeptember 19. 3. Planul municipiului Timișoara. 1931. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkepar/36092/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

⁷⁹ Planul municipiului Timișoara, 1931.

⁸⁰ Kisebbségi uccanevek perében hozott döntést a közigazgatási bíróság. *Keleti Ujság*, 1932. január 22. 5.; Uccanév körül. *Reggeli Ujság*, 1933. július 14. 1.

név (Király utca) mellett annak román fordítását (Strada Regelui) használta, majd a gépelt címből a román utcanévet kézzel áthúzta, és kijavította az akkori adott hivatalos névre, a Strada Brătianu-ra. A frissen románosított utcanéveket tehát még egy román tisztviselő sem használta automatikusan a magyar név mellett.⁸¹

Marosvásárhelyen 1933-ban a helyi prefektúra egy román alkalmazottja lakhelyének címeként a régi magyar nevet (Szent György tér) adta meg. Minden bizonnyal ez volt a korszakban használt elnevezés. A túlnyomórészt magyarok által lakott városban sem a magyar név 1920 utáni hivatalos fordítása (Strada Sfântu Gheorghe), sem az 1930-ban adott új román név (Piața Constantin Romanu) nem terjedt el. A gyakorlati szempont itt is fontosabbnak bizonyult a név szimbolikus tartalmánál.⁸²

A magyar utcanéveket tovább használták például az újságok apróhirdetéseiben, ahol nyilvánvalóan praktikus célt szolgáltak.⁸³ A városi lakosság megszokta a régi utcanéveket, ezt pedig akár a hatóságok is figyelembe vehették. Így például a temesvári városkalauzok az új, román utcanévek mellett közölték a régi, magyar és német neveket is.⁸⁴ Kolozsvárnak és Temesvárnak is voltak két névalakot együtt megjelenítő térképei, ahol a román elnevezések mellett olvashatóak voltak a lecsérélt magyar utcanévek.⁸⁵ Utóbbi helyen a városvezetés a kötelező védőoltásokról hírt adó hirdetményében számos utca magyar nevét is megadta. Valószínűleg azt remélték, hogy így többen megtalálják az oltóhelyeket.⁸⁶ Ezt a jelenséget a településnevek használatánál is megfigyelhetjük – románoknál és magyaroknál egyaránt.⁸⁷

Az 1930-as népszámlálás szerint Csehszlovákiában számos helyen a magyar lakosság aránya 20% alá csökkent, így az 1920-as nyelvtörvény értelmében Pozsonyban, Kassán vagy Ungváron eltűnt a magyar nyelv az utcanévtáblákról, Pozsonyban a városi színházról is eltávolították a magyar feliratot.⁸⁸ Mindez hatalmas felháborodást váltott ki Magyarországon: a budapesti Vigadóban tartott tiltakozó nagygyűlésen többek között Herczeg Ferenc és két angol képviselő beszélt.

⁸¹ Egry, 2015. 430–431.

⁸² Egry, 2015. 432.

⁸³ Erőss, 2018. 82.

⁸⁴ Planul municipiului Timișoara, 1931. Jancsó Árpád: Temesvár nyomtatott térképei. *Műszaki Szemle*, 2012/57. 14.

⁸⁵ Bartos-Elekes Zsombor: *Kolozsvár térképtörténete*. Kézirat. 2012. 28–29. <https://hagyatek.cholnoky.ro/temp/kolozsvar-terkeptortenete.pdf> (letöltés ideje: 2023. március 23.) Planul municipiului Timișoara, 1931.

⁸⁶ Egry, 2015. 437.

⁸⁷ Többen kettős helységnévhasználatot alkalmaztak. Egry, 2015. 432.

⁸⁸ Kassa város – magyar utcanévek nélkül. *Magyarország*, 1933. október 14. 4.; A pozsonyi polgármester rendelete a magyar nyelvhasználat megtiltásáról. *Pesti Hírlap*, 1933. október 19. 5.; Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008. 39.; Lovisek Júlia: Pozsony utcanéveinek politikai indíttatású névváltoztatásai a Szlovák Állam megalakulása idején és megszűnése után. *Kisebbségkutatás*, 2007/2. 241–250.; Gerencsér, 2004. 98.

Az egyik vezető fővárosi lap vezércikket szentelt a témának.⁸⁹

Kassán számos alkalommal történt kísérlet az ottani utcanevek jelentős „csehszlovakizációjára”. A Matica Slovenská javaslatára 1926-ban hatvanhét magyar vonatkozású utcanevet akartak átkeresztelni szlovák személyiségekről. Az újonnan keletkezett utcák „átcsehszlovakosítása” érdekében szálltak síkra a postások és vasutasok egyesületei, míg a Kommunista

4. kép. Magyar utcanevek a Csehszlovákiához tartozó Kassa 1938-as térképén. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35431/> (letöltés ideje: 2023. október 6.)

Párt helyi szervezete is saját értékrendjének megfelelő utcaneveket (mint a Lenin utca, Munkás utca, Szabadság utca) szeretett volna bevezetni.⁹⁰ Végül a régi nevek megőrzése mellett döntöttek, az ajánlott neveket az új utcákra kívánták alkalmazni.⁹¹ Miután ez a próbálkozás sikertelennek bizonyult, 1934-ben negyven magyar utcanév átkeresztelését sürgették, és hírlapi beszámolók szerint ennek érdekében megfenyegették a magyar tanácstagokat. A tervezett nevek nem csupán egykori szlovák hírességeknek állítanának emléket, de például a Bercsenyi utcát a kisantról nevezték volna át. Talán a helyi magyar közösség tiltakozása miatt végül az ekkori javaslat nem került a képviselőtestület elé.⁹²

Szintén sikerült megakadályozni a jelentősebb módosításokat a településen két évvel később, amikor egy helyi közművelődési egyesület minden régi utcának új nevet kívánt adni. A 134 érintett közterület közül 49 neve volt magyar vonatkozású. A magyar pártok „semmi szín alatt” nem voltak hajlandók beleegyezni a város

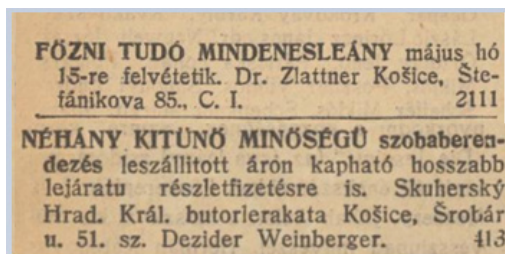
⁸⁹ *MOT hírek*, 1933. október 23. 2.; Nagy Emil: Ne bánts a magyart. *Pesti Hírlap*, 1933. október 24. 1.; Az egész ország tiltakozott a csehek jogtiprása ellen. *Pesti Hírlap*, 1933. október 24. 1–4.; Impozáns nagygyűlésen tiltakozott Magyarország a csehszlovákiai magyar üldözések ellen. *Esti Kurír*, 1933. október 24. 3.

⁹⁰ Roham a városi utcanevek ellen. *Kassai Ujság*, 1926. október 3. 3.; Kassán új utcakeresztelésre készül a sovinizmus. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 3. 5.; Tradíció és rombolás. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 5. 1.; Bábeli zűrzavar a kassai utcakeresztelések körül. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 5. 5.; Bizottság elé utalták a kassai utcaátkeresztelés ügyét. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 7. 5.; Kisebbségi élet. *Bácsmezei Napló*, 1926. október 7. 3.

⁹¹ Kassa városának novemberi közgyűlése. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. november 27. 3.

⁹² *MTI hírek*, 1934. november 15. 13.; Megszüntetik Kassán a magyarhangzású utcaneveket. *Pesti Napló*, 1934. november 16. 11.; A magyar pártok az utcanevek megváltoztatása ellen. *Kassai Ujság*, 1934. november 25. 5.; Ehhez ld. még pl. Vystava Východu Č. S. R. Košice 16. Júla–31. Augusta 1938. (A kassai kiállítás térképe) <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35427/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

5. kép. Szlovák utcanévek Kassán. *Kassai Ujság*, 1938. május 5. 8.

demokratikus és forradalmi eszmék politikusai, költői és írói” voltak, akik „világtörténelmi jelentőséggel” bírtak.⁹³ Végül csupán 25 esetben döntöttek a változtatások mellett, továbbra is viselheték utcák Bocskai, Bethlen, Rákóczi, Bercsényi neveit. Ebből az alkalomból neveztek el egy fontos útvonalat az akkor néhány napja elhunyt Maxim Gorkijról és a város egykori polgármesteréről, Blanár Béláról, a Gajda-fürdő új neve pedig Košice-fürdő lett.⁹⁴ Ugyancsak az 1930-as évek közepén merült fel Komárom néhány régebbi utcanévének (Nádor utca, Dunarakpart, Magyar utca) megváltoztatása, „a magyar szabadságmozgalmakkal kapcsolatos” nevek viszont maradhattak.⁹⁵

Az 1930-as évek elején Marosvásárhelyen ötven névtelen utcát számoltak össze, és ezeket ideiglenesen római számokkal látták el. Egy helyi tanácsos javasolta a kétnyelvű utcanévtáblák bevezetését, amit a magyar többség megszavazott.⁹⁶ „Elvi jelentőségűnek kell tekinteni ezt a határozatot, amely a Székelyföld fővárosában természetesen osztatlan örömet és nagy megelégedést keltett” – örvendezett egy korabeli lap tudósítója.⁹⁷ Felhőtlen örömről azonban szó sem volt, egy másik magyar lap nem is tartotta lényegesnek az utcanévek szimbolikus ügyét: „Hát kérem ez kolosszális! Még a pesti rádióba is leadták ezt a nagy eseményt [...] Mi azt

⁹³ Újra kéri a város 132 utcájának átkeresztelését. *Kassai Ujság*, 1936. február 6. 7.

⁹⁴ Ismét kísért a kassai utcanévek megváltoztatása. *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. június 16. 3.; Megmaradnak Kassa város történelmi utcanévei. *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. június 21. 2.; Nem változtatják meg a történelmi utcanéveket. Újabb 18 utcát keresztelnek át, utcát kap Blanár Béla. *Kassai Ujság*, 1936. június 21. 5.; Kassán is Maxim Gorkijról neveznek el egy utcát. *Magyar Nap*, 1936. június 25. 2.; Megmaradnak a történelmi utcanévek – Kassán. *Ellenzék* (Kolozsvár), 1936. június 30. 8.; 25 utcanévet változtatott meg a városi közgyűlés. *Kassai Ujság*, 1936. július 5. 11.

⁹⁵ *MTI lapszemle*, 1934. március 14. 68.

⁹⁶ Az 1931. márc. 11-i tanácsi döntésről. ld. Sebestyén, 269. Marosvásárhely magyar utcanévei. *Székelyföld*, 1931. március 19. 1. Erről ld. még: Pál-Antal, 1997. 19.; Pál-Antal 2003. 100.

⁹⁷ Magyar utcanévek is lesznek Marosvásárhelyen. *Aradi Közöny*, 1931. március 18. 9.; Az utcanévek kétnyelvű feltüntetetésének tanácshatározata. *Székelyföld*, 1931. március 24. 2.

szeretnénk az ilyen maszlagok helyett, ha a 10–15 éve feltört utcai járdákat szednék rendbe az ilyen vívmányok helyet. Az utcaneveket pedig hagyják úgy, ahogy van. Mi nem felejtjük el a régi nevét az utcának úgy sem.”⁹⁸

Vita keletkezett arról is, hogy valójában kinek az érdeme a döntés, hogyan terjesztették be a javaslatot. Az sem volt egyértelmű, hogy mit értenek magyar utca-név alatt. Egyesek szerint az új román nevek mellé a régi magyar elnevezések kerülnének,⁹⁹ míg más értelmezésekben csupán a román név magyarra való lefordítása történne: „A nagy magyar vívmány az lenne tudniillik, hogy ezután nemcsak úgy lesz kiírva az utca neve, hogy Strada Traian, hanem úgy is, hogy Traian utca. Márpedig ez olyan nagyszerű valami, amitől a boldog büszkeség kettérepeszt minden magyar kebelt.” A javaslat ellen érvelő újságíró szerint a „marosvásárhelyi polgárságnak *nem kell ez az új firma, mert rá szükség nincs!* Ezért a rossz viccért, hogy a *strada* mellé *utca* is legyen kiírva, nem fogunk újabb pénzeket kidobni a mai szűk világban csak azért, hogy a zománcgyár és egyes kijárók keressenek. A vívmányt süssék meg, akik csinálták, nekünk nem kell.” Az új nevek egyszerű lefordítását kifogásolta egy másik lap is (amely az ucca „akadémiaellenes helyesírását” is szóvá tette): a javaslat „egyáltalán nem elégíti ki ezen rég óhajtott engedmény(?)hez fűzött jogos várakozásainkat.”¹⁰⁰

E polémia hamarosan tárgytalanná vált. Egy román képviselő már a helyi tanácsban azzal érvelt, hogy a székely városban régen is egynyelvű táblák voltak, míg a magyarok által példaként felhozott Brassóban a dualista korszakban is többnyelvű feliratok lehettek. Kérésére a kolozsvári revíziós bizottság megsemmisítette a kétnyelvűségről szóló határozatot. Arra hivatkoztak, hogy a kormányzótanács és a minisztertanács 1920-as rendelkezéseit a pillanatnyi körülmények diktálták, nélkülözték a törvényes alapot, ezért nem alkalmazták őket, az 1923-as alkotmány elfogadásával pedig érvényüket veszítették.¹⁰¹ Az ügy évekig elhúzódott, a magyar fellebbezést minden alkalommal elutasították, a bukaresti legfelsőbb fórum is alkotmányellenesnek mondta ki a kisebbségi utcanevek használatát.¹⁰² Többek között arra hivatkoztak, hogy a magyar óhaj „nyílt kihívás nemcsak az ország alkotmányos előírásaival, hanem a román állam szuverén tekintélyével szemben is.” Románia nemzetállam, a hivatalos köztéri feliratok pedig „hatalmának és szuverenitásának látható jelei (szimbólumai), amelyek csak román nyelvűek lehetnek.”¹⁰³

⁹⁸ Ez aztán nagy vívmány? *A Ma*, 1931. március 19. 2.

⁹⁹ Marosvásárhely magyar utcanevei. *Székelyföld*, 1931. március 19. 1.; Kovács Elek: A magyar utca-
nevek. *Ellenzék*, 1931. március 23. 1–2.

¹⁰⁰ Kiemelés az eredetiben. Nem kell a „vívmány” mert pénzbe kerül és nem ér semmit. *A Ma*,
1931. június 14. 1.; Egy lépéssel a kétnyelvű utcatáblák felé. *Székelyföld*, 1931. június 14. 2.

¹⁰¹ Pál-Antal, 2003. 102.

¹⁰² Az utcanevek magyar, vagy német nyelvű felírása alkotmányellenes. *Brassói Lapok*, 1933.
február 8. 4.

¹⁰³ Pál-Antal, 1997. 19–21.

Ehhez még azt is hozzátették, hogy „a kisebbségi utcanevek használatával a román állam tekintélye csorbát szenvedne.” Az érvelést magyar részről sértőnek, megalázónak vélték. A kassai példára hivatkoztak, ahol létezett Rákóczi utca, és ahol ez nemhogy csorbította, de éppen erősítette a csehszlovák állam tekintélyét, amely a Népszövetségben kisebbségi politikájával büszkélkedhetett. Akadt olyan hivatalos indoklás, amely egyenesen azt állította, hogy Marosvásárhely lakosságának többsége nem magyar (miközben az 1930-as népszámlálás szerint a magyarok aránya többszörösét tette ki a románokénak).¹⁰⁴

Időközben Romániában 1931 után fokozatosan felszámolták a helyi tanácsokat, és szűk körű ideiglenes (ügynevezett „interimar”) bizottságok léptek a helyükbe. Marosvásárhelyen Radó Sándor polgármesterhelyettes érvelt a nemzetiségek közti megértést és barátságot szolgáló utcanevek mellett. „Ne vegyük körül magunkat az egymást elválasztó emlékekkel” – figyelmeztetett, és javasolta például a Béke utca elnevezést vagy a román-magyar közeledést előmozdító személyiségek ilyen formán való megörökítését. A tájékozódást megkönnyítő, a többségi magyar lakosság lelki megnyugtatását szolgáló és lojalitását méltányoló kétnyelvűsége szőlített fel. Hivatkozott a már idézett 1920-as rendeletekre, valamint Nagyszeben város gyakorlatára. Javaslatához kétnyelvű utcanévlajstromot csatolt, amelyen 71 román személyiség mellett 29 magyar név szerepelt.¹⁰⁵ Mindez pusztába kiáltott szó maradt. 1932-ben az egynyelvű utcanévtáblák mellett döntöttek, bár utcát neveztek el az akkor még életben lévő Bernády György egykori polgármesterről.¹⁰⁶ Két évvel később 52 addig névtelen utcának adtak nevet, 22 esetben pedig átkeresztelésre került sor. Az új nevek közül 58 román személynév volt, akik nem kötődtek a városhoz.¹⁰⁷ Egy évre rá pedig megváltoztatták a kérészerűt Bernády utca nevét is.¹⁰⁸

Ebben az időben Erdély-szerzte egyre nehezebbé vagy éppen lehetetlenné vált a magyar utca-, sőt helységnevek használata. Egy kolozsvári sajtóperben államellenes izgatás vádjával állítottak bíróság elé több újságíró, az ellenük felhozott egyik vádpont a magyar helység- és utcanevek használata volt.¹⁰⁹ A vádlottakat több hónapnyi fogházra ítélték, ám a bíróság szerint nem kötelezhetők arra, hogy román város- és utcaneveket írjanak a magyar közönségnek szóló lapjukban.¹¹⁰

¹⁰⁴ Tekintélycsorbítás? *Keleti Ujság*, 1932. szeptember 11. 1.; Csorbát szenved-e a román állam tekintélye, ha az erdélyi városokban magyarul is kiírják az utcaneveket? *Keleti Ujság*, 1932. szeptember 11. 1.; Pál-Antal, 1997. 21.

¹⁰⁵ Pál-Antal, 2003. 101.

¹⁰⁶ A kétnyelvű utcanevek ellen döntött az interimár-bizottság. Dr. Bernády Györgyről is utcát neveznek el. *Maros*, 1932. május 29. 2.

¹⁰⁷ Pál-Antal, 1997. 16–17. Sebestyén, 315.

¹⁰⁸ Bernádytól elvették az utcáját. *Ellenzék*, 1935. március 13. 7.

¹⁰⁹ Törvényszéki tárgyalás rendőri asszisztenciával. *Keleti Ujság*, 1932. március 24. 6. Ld. még *MTI lapszemle*, 1932. április 9. 19.

¹¹⁰ Drákói ítélettel sújtották egy kolozsvári lap munkatársait. *Keleti Ujság*, 1932. május 22. 7. Huszonkilenc hónapot osztottak ki öt kisebbségi újságíró között. *Brassói Lapok*, 1932. május

Egy másik hasonló perben a főügyész szerint „a legnagyobb irredenta: a magyar helység- és utcanevek használata.”¹¹¹ A vádlottakat ebben az esetben felmentették, és kimondták, hogy a magyar elnevezések használata nem törvénybe ütköző.¹¹² Fél évvel később újabb hasonló ítélet született, amit elvi jelentőségűnek tartottak: „a nem hivatalos életben a helység és utcaelnevezések anyanyelven való használata nem üldözhető.”¹¹³

Egy napra rá a román cenzúra megtiltotta a kisebbségi helység- és utcanevek használatát.¹¹⁴ Mindez akkor történt, amikor a román miniszterelnök meggyilkolása miatt az egész országban ostromállapotot és előzetes cenzúrát vezettek be. Tiltakozásul a *Nagyvárad* napilap címét *Szabadságra* változtatta.¹¹⁵ Ebben a helyzetben az is előfordult, hogy a „nincsen rózsza tövis nélkül” közmondást egy vakbuzgó cenzor „nincsen rózsza teiuş nélkül”-re javította ki, mivel az erdélyi Tövis helység hivatalos román neve Teiuş volt.¹¹⁶ Az utasítást nem mindenütt tartották be, és a hatóságok cseppet sem voltak következetesek. Míg Kolozsváron vagy Brassóban szabadon lehetett használni a magyar neveket, Marosvásárhelyen előbb kötelezték a lapokat, hogy a magyar elnevezéseket a román után zárójelben szerepeltessék, később már csak a román változatot használhatták.¹¹⁷ Ezt a megyei prefektus rendelete írta elő,¹¹⁸ ami újabb tiltakozáshullámhoz vezetett.¹¹⁹

Magyar részről hiába hivatkoztak ugyanarra az 1919. évi párizsi kisebbségvédelmi szerződésre, amely alapján Csehszlovákiában engedélyezték a többnyelvű utcaneveket. A következő években újabb és újabb belügyminiszteri, polgármesteri

---

22. 7. A cluji törvényszék súlyos fogházbüntetéssel sújtott öt magyar újságíró. *Aradi Újság*, 1932. május 22. 2.

¹¹¹ Legnagyobb irredenta: román helyett a régi magyar helységnevek használata. *Pesti Hirlap*, 1932. július 12. 9.

¹¹² Az erdélyi városok és utcák magyar nevének használata nem törvénybe ütköző. *Erdélyi Lapok*, 1933. június 18. 3.

¹¹³ Krenner Miklóst jogerősen fölmentette a tábla az államellenes izgatás vádjá alól. *Ellenzék*, 1934. január 17. 2.

¹¹⁴ A román cenzúra megtiltotta a lapoknak a magyar helység és utcanevek használatát. *Pesti Hirlap*, 1934. január 18. 11. Az erdélyi lapoknak nem szabad leírni a magyar helységneveket. *Vásárhelyi Reggeli Ujság*, 1934. január 18. 1. A cenzúrahivatal megtiltotta, hogy a kisebbségi lapok a helység- és utcaneveket magyar nyelven írassák. *Ellenzék*, 1934. január 19. 1.

¹¹⁵ *MTI lapszemle*, 1934. január 19. 66.

¹¹⁶ Nyelvgyilkolás. *Brassói Lapok*, 1934. február 1. 1.

¹¹⁷ Sebestyén László: Küzdelem a helység és utcanevek magyar használata érdekében. *Magyar Kisebbség*, 1934/14. 407–408.

¹¹⁸ Tilos a helység és utcanevek magyar nyelven való használata. *Az Ellenzék*, 1934. június 1. 3.; A városok és utcanevek csak az állam nyelvén közölhetők. *Marosvidék*, 1934. június 6. 1.

¹¹⁹ Maros vármegye tiltakozása a magyar elnevezések elkobzása miatt. *Függetlenség*, 1934. július 6. 4.; Erdélyi tiltakozás a magyar hely- és utcanevek eltiltása miatt. *Orosházi Friss Hírek*, 1934. július 7. 4.; *MTI lapszemle*, 1934. július 23. 21. Emlékiratba foglalva juttatja el a kormányhoz a magyarság súlyos panaszait a biharmegyei és nagyváradai Magyar Párt. *Keleti Ujság*, 1934. július 29. 7.; *MTI lapszemle*, 1934. július 30. 26–27.

6. kép. Dicsösánmartin korabeli román neve (ma románul Târnăveni) román utcanévvel. *Medgyesi Lapok*, 1934. október 21. 4.

cégtáblákon.¹²⁰ A román posta egy 1934. augusztusában kelt rendelet alapján megtagadta a küldemények kézbesítését a magyar település- vagy utcanevek használata esetén.¹²¹ Akkor sem juttatták el azokat, ha zárójelben volt feltüntetve a település vagy az utca magyar neve. Az is megesett, hogy az utca nevét románul írták, de a címzett neve mellett a „nagyságos” és „úrnak” szavak szerepeltek – így a posta visszaküldte azt a feladónak.¹²² Mindez természetesen az erdélyi szászokot is érintette, akik ugyancsak elégedetlenségüknek adtak hangot. Szerintük az évszázadok óta használt helység- és utcanevek alkalmazása egyáltalán nem irányult a román állameszme ellen.¹²³ Az intézkedést maga Nicolae Iorga, a nagy tekintélyű történész-politikus is kifogásolta, és a román szenátusban kijelentette, hogy „a magyar uralom alatt a helységneveket románul írták, s ebben senki nem akadályozta meg a románokat.”¹²⁴ Am a hatóságok nem változtattak álláspontjukon.

Egyes településeken elnézőbbek voltak, míg másutt szigorúan eljárak. 1934-ben például a belügyminiszter Aradon törvényellenesnek nevezte a tiltást, szerinte „a magyar helységnevek használata megengedett dolog.” A megyefőnök azonban a miniszter szavait „mint magánember” vette tudomásul, és a helyi cenzúra továbbra is törölte a régi neveket, mondván, hogy hivatalosan nincs tudomása

¹²⁰ Ld. pl. Csak román helység és utcanevek használhatók. *Krassó-Szörényi Lapok* (Lugos), 1935. február 3. 2.; A Medgyesi Lapok olvasóihoz. *Medgyesi Lapok*, 1935. február 10. 3.; A városi tanács rendeletileg tiltotta be a magyar helységnevek használatát. *Marosvidék*, 1935. október 2. 3.; Dandea is megtiltja, a plakátjog alapján, a magyar helység és utcanevek használatát. *Keleti Újság*, 1935. október 6. 5.; A régi magyar helységnevek és utcanevek használata tilos. *Déli Hírlap*, 1936. február 24. 3.; Szatmárnémetiben eltiltották az oláhok a magyar helység és utcanevek használatát. *Magyar Jövő*, 1936. február 27. 6.

¹²¹ Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2002. 316.

¹²² *MTI jelentés*, 1935. április 3. 29.; Bethlen György panaszt emelt a postai cenzúra ellen. *Keleti Újság*, 1935. április 3. 7.; Levélcímzéseken a hivatalos megjelöléseket kell használni. *Brassói Friss Újság*, 1935. március 16. 3.; Aradon változatlanul használható kisebbségi nyelvű címzés a leveleken. *Aradi Közlöny*, 1939. augusztus 15. 9. Erre már a korszak elején is volt példa: Csak román címzésű levelet továbbítanak. *Aradi Újság*, 1923. november 27. 2.; Csak román címzésű leveleket továbbít a posta. *Aradi Közlöny*, 1923. november 28. 7.

¹²³ Erről ld. pl. „Nem lehet politikai tekintély kérdésevé tenni a nyelv szempontjából magától értetődő álláspontot.” *Ellenzék*, 1934. június 12. 2.

¹²⁴ Bíró, 2002. 316.

a változásról.¹²⁵ Két évvel később egy magyar parlamenti képviselő közbenjárására az illetékes államtitkár utasította a cenzúra főnökét, hogy engedélyezze a magyar helységnevek használatát, ha zárójelben fel van tüntetve a név román változata. Ezt azonban nem hajtották végre.¹²⁶

A román nyelvű címzés azonban így sem vált kizárólagossá, a posta számos esetben kézbesített nem megfelelően címzett küldeményeket is.¹²⁷ Egy román lap azon háborgott, hogy miért nem tartja be a posta az utasítást, miért kénytelenek a postások városi útmutatóval járni Nagyváradon a magyarul címzett levelekkel. Kinek áll érdekében a régi utcanevek megőrzése, azok fenntartása a román nevek helyett? Provokációnak érezték Kossuth, Rákóczi vagy éppen Szilágyi Dezső nevének használatát Avram Iancu, Ferdinánd király vagy II. Károly helyett, ami arra kényszeríti a románokat, hogy a múlt „szörnyűségeire” emlékezzenek.¹²⁸ Aradon a prefektúra 1937 februárjában tiltotta el a magyar helynevek használatát.¹²⁹

Az utcanevek változtatása az egész korszak során napirenden volt, számos helyen okozott feszültséget – még Nagyszebenben is, ahol pedig megmaradtak a kétnyelvű táblák.¹³⁰ Egy román lap a változásoknak ellenszegülő itteni szászok „abszurd nemzeti érzékenységéről” írt. Itt 1931-ben a 165 utcanévből a nemzeti szempontból „semleges” nevek mellett 24 román és 38 német utcanév létezett. Amikor az évtized közepén 170 új nevet adtak, köztük 68 román és 56 német jött létre.¹³¹ Az 1930-as évek második felében Segesváron egy tömeges átnevezés alkalmával

7. kép. Román utcanevek Kolozsváron. *Keleti Ujság*, 1936. augusztus 9. 9.

¹²⁵ Az aradi cenzor és a belügyminiszter. *Brassói Lapok*, 1934. november 12. 8.

¹²⁶ „Bentoiu román belügyi államtitkár 1936. október 9-én kelt 10476. számú körrendeletével intézkedett is a helységnevek magyar nyelvű használatának engedélyezése tárgyában.” Bíró, 2002. 317. Erről ld. még: Szabad lesz a jövőben a magyar helységnevek használata. *Reggeli Ujság*, 1936. október 13. 1.

¹²⁷ Egry, 2015. 432.

¹²⁸ Ion L. Faur: Indolența dela poșta din Oradea persistă. De ce nu se iau măsuri? *Curentul*, 8. ianuarie, 1936. 4.

¹²⁹ A rendeletet idézi Bíró, 2002. 318.

¹³⁰ Consilierii sași din Sibiu se opun la schimbarea numelui străzilor. *Universul*, 19. noiembrie, 1930. 2.; Pe plaiurile Ardealului. Sibiu. *Dimineața*, 19. iulie, 1937. 14.

¹³¹ E. J.: Numele străzilor din orașele ardeleni. *Dimineața*, 2. februarie, 1936. 12.

amelyeket azonban a városi tanács nem akart megváltoztatni. A belügyminiszterhez intézett kérésükben arra hivatkoztak, hogy a módosítás jelentős költséget okozna a városnak.¹³⁸

Ugyanebben az időszakban Csík megye prefektusa felszólította a járási vezetőket, hogy változtassák meg a falvak magyar helyneveit. Ennek érdekében településenként bizottságokat kellett létrehozni. Az átnevezések alkalmával a többnyire színmagyar falvaknak „a régi román elnevezéseket” kellett volna használniuk, vagy a meglévő magyarokat románra fordítaniuk. A mindenféle észszerűséget nélkülöző utasítás nyomán lett például a Balázsok utcájából strada Primăriei (Községháza utca), a Gáspár útjából Drumul Țiganului (Cigány útja), a Gálok utcájából Ulița biserică unită (Unitárius templom utca). A folyamatot nem csupán nemzeti szempontból értékelhetjük. Abban kifejeződött az egységesítésre, a tér racionalizálására, modernizálására törekvő hatóságoknak a helyi szokásokkal szembeni érzéketlensége is. Az államhatalom a lakosság által megszokott nevek helyére ugyanis csak azoktól eltérő, „univerzálisan is érthető és felismerhető intézményeket és jeleket tudott felhasználni a közösségek feltérképezésére.” A csupán a helyiek számára értelmes neveket a külvilágból érkezőknek is jelentéssel bíró elnevezésekkel kellett leváltani. Az érintett falvakban az Osztrák-Magyar Monarchia idején nem történt meg az utcanevek nemzeti tartalommal való ellátása, a két világháború között is tovább éltek az ottani sajátos viszonyokat kifejező helynevek. Így a falusiak az újat egyértelműen a külső, románnal azonosították, míg a megszokott már nem csupán helyi, hanem egyben magyar jelentést is nyert.¹³⁹

Az első világháborút követően az egykor Magyarországhoz tartozó területeken mindenütt megtörtént az újonnan berendezkedő nemzetállamok szimbolikus térfoglalása, ennek részeként pedig az utcák átnevezése. Az előző évtizedekben a magyarok által nemzetiesített közttereket az új hatóságok igyekeztek saját jelképeikkel jelölni. A nyelvi tájkép változásának mértéke azonban igencsak eltérő volt, és még egy-egy országon belül is lehetnek lényeges különbségek. Például Nagyvárad és Kolozsvár körülbelül azonos nagyságú utcanévállománnyal rendelkezett, de az előbbi városban körülbelül kétszer annyi volt a külföldi személyekről elnevezett utcák száma.

Az utcanevek tükrözik az utódállamok politikai berendezkedését, demokratizálódását, a magyar nyelvű lakosság arányát csakúgy, mint a hatóságoknak a nemzetiségekhez való viszonyulását vagy a városnak a jelképes hódításban elfoglalt helyét. Időnként a helyi körülmények is befolyásolhatták a nevek alakulását: akár a települési szinten megvalósuló együttműködés, a magyar érdekérvényesítő képesség megléte vagy éppen a többségi nemzet képviselőinek szigora, amely a törvények által megengedett magyar nyelvi jogok semmibevételét eredményezhette.

¹³⁸ Erdélyi hírek. *Magyarság*, 1937. március 5. 4.; Pál-Antal, 1997. 11.

¹³⁹ Egry, 2015. 442–443.

Jugoszláviában vagy Romániában jóval kevésbé érvényesült az önkormányzatiság, mint Csehszlovákiában: itt különbizottságok alakultak az utcanevek átnevezésére, a magyar többségű településeken akár a kormány által kinevezett prefektus vagy a katonai helyőrség parancsnoka is előírhatta rendeleti úton az új utcaneveket. Részt vehettek az elnevezésekben olyan civil szervezetek is mint a Matica Slovenská, amely a szlovák történelemre emlékeztető utcanevek számának szaporítását szorgalmazta.

A közterek elnevezései a 19. századi nacionalizmus nemzetépítő stratégiájának részévé váltak, és e szerepüket a 20. században is megtartották. A román nyelvű sajtó, az új utcaneveket megállapító helyi tanító vagy az átnevezéseket szorgalmazó szlovák kulturális szervezet ugyanolyan érvek alapján kívánta módosítani az utcaneveket, mint amilyenekről korábban magyar részről olvashattunk (például Nagybecskerek vagy Kolozsvár esetében).

A Habsburg dinasztia tagjairól vagy a magyar történelem nagyjairól adott nevek eltüntetése jelzi, hogy az utódállamok elitje radikálisan szakítani kívánt a múlttal: új államot, saját jövőt akart építeni, aminek feltétele számukra az egykori birodalom szimbolikus örökségétől való megszabadulás. Az előző korszakhoz hasonlóan továbbra is a hála jeleként használták az utcaneveket: azok gyors, egyszerű és olcsó lehetőséget nyújtottak a tisztelet kifejezésére. Élő politikusok, közéleti személyiségek (mint Romániában Maniu és Iorga vagy Csehszlovákiában Šrobar és Masaryk) mellett az országgyarapodáshoz hozzájáruló baráti államok ugyancsak még életben lévő katonatisztjei vagy politikusai (mint Szerbiában Wilson és Barthou, Romániában pedig Foch marsall és Clemenceau) és a többségi nemzet történelmi-kulturális nagyságainak, értékeinek nevei jelentek meg az utcanevekben.

A korszak során folytatódott a városokban már a 19. század végén megkezdődött folyamat: tovább nőtt a helyi viszonyokkal semmiféle kapcsolatban nem álló emlékeztető nevek száma és aránya. Ezek közt elsősorban a neves személyiségeket megörökítők jutottak kiemelt szerephez. A falvakban előfordulhatott, hogy az ott élők ekkor szembesültek először a helyi körülmények, hagyományok iránt érzéketlen hatóságok által adott mesterséges nevekkal, így számukra azok kétszeresen is idegenekké váltak, fokozhatták a magyar lakosság ellenérzését a számukra új államhatalommal szemben.

A kisebbségi helyzetbe kerülő magyar értelmiség sem volt egységes az utcanevek kérdésében. Aradon vagy Marosvásárhelyen az ígért, de végül meg sem kapott engedményekkel is elégedetlenek voltak. Pedig az új utcaneveket gyakran nem, vagy csak részben alkalmazták. Miközben ugyanis ezeknek a szomszédos országokban is nevelő, történelmi felvilágosító funkciót tulajdonítottak, e szándék időnként egyértelműen nem valósult meg. A gyakorlatban, a hétköznapi nyelvhasználat során általában praktikus szempontok érvényesültek. A lakosság akár a más nyelvű nevekkal szembeni idegenkedésből, dacból, akár megszokásból továbbra is a régi,

ismerős neveket használta,¹⁴⁰ ezt pedig a hivatalos szervek is tudomásul vették, sőt, időnként alkalmazkodtak ehhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Korabeli újságcikkek

- 25 utcanevet változtatott meg a városi közgyűlés. *Kassai Ujság*, 1936. július 5. 11. 4 magyar utcanév Nagyváradon. *Ellenzék*, 1924. október 31. 8.
- 90 új utcanév Pozsonyban. *Kassai Ujság*, 1920. október 22. 4.
- A cenzúrahivatal megtiltotta, hogy a kisebbségi lapok a helység- és utcaneveket magyar nyelven írassák. *Ellenzék*, 1934. január 19. 1.
- A cluji törvényszék súlyos fogházbüntetéssel sújtott öt magyar újságíró. *Aradi Újság*, 1932. május 22. 2.
- A főjegyzői hivatal „Kosice–Kassa” hirdetménye. *Kassai Ujság*, 1928. március 31. 7.
- A kétnyelvű uccanevek ellen döntött az interimár-bizottság. Dr. Bernády Györgyről is uccát neveznek el. *Maros*, 1932. május 29. 2.
- A kormányzótanács maga akar dönteni az utcanevek elváltoztatásáról. *Keleti Ujság*, 1919. november 4. 5.
- A közig. bizottság ülése. *Kassai Ujság*, 1919. szeptember 14. 2.
- A magyar pártok az utcanevek megváltoztatása ellen. *Kassai Ujság*, 1934. november 25. 5.
- A *Medgyesi Lapok* olvasóihoz. *Medgyesi Lapok*, 1935. február 10. 3.
- A megszállott Losoncra. *Reggeli Hírlap (Miskolc)*, 1919. február 1. 3.
- A nagyszabeni utcanevek eloláhosítása. *Magyarság*, 1922. március 2. 8.
- A pozsonyi magyarok és németek tiltakoztak az utcanevek elcsehesítése ellen. *Magyar Jövő*, 1921. június 9. 4.
- A pozsonyi polgármester rendelete a magyar nyelvhasználat megtiltásáról. *Pesti Hírlap*, 1933. október 19. 5.
- A régi magyar helységnevek és utcanevek használata tilos. *Déli Hírlap*, 1936. február 24. 3.
- A román cenzúra megtiltotta a lapoknak a magyar helység és utcanevek használatát. *Pesti Hírlap*, 1934. január 18. 11.
- A somorjai képviselőtestület a magyar utcanevek mellett foglalt állást. *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. március 5. 2.
- A szászok tüntetően kivonultak a teremből, amikor az utcanevek megváltoztatására került a sor. *Déli Hírlap (Temesvár)*, 1936. március 8. 3.

¹⁴⁰ Erről ld. pl. Mátyás király városában. *Budapesti Hírlap*, 1932. szeptember 8. 4.

- A szentgyörgyi utcanevek. *Székely Nép*, 1932. január 28. 1.
- A városi nagytanács közgyűlése. *Szamos*, 1930. okt. 14. 3.
- A városi tanács rendeletileg tiltotta be a magyar helységnevek használatát. *Marosvidék*, 1935. október 2. 3.
- A városok és utcanevek csak az állam nyelvén közölhetők. *Marosvidék*, 1934. június 6. 1.
- Arad és Nagyvárad után Szatmár is kér magyar utcaneveket. *Szamos*, 1930. okt. 11. 5.
- Aradon változatlanul használható kisebbségi nyelvű címzés a leveleken. *Aradi Közlöny*, 1939. augusztus 15. 9.
- Átkeresztelték az utcákat. *Ruszinszói Magyar Hírlap*, 1921. augusztus 2. 3.
- Az aradi cenzor és a belügyminiszter. *Brassói Lapok*, 1934. november 12. 8.
- Az egész ország tiltakozott a csehek jogtiprása ellen. *Pesti Hírlap*, 1933. október 24. 1–4.
- Az erdélyi lapoknak nem szabad leírni a magyar helységneveket. *Vásárhelyi Reggeli Ujság*, 1934. január 18. 1.
- Az erdélyi városok és utcák magyar nevének használata nem törvénybe ütköző. *Erdélyi Lapok*, 1933. június 18. 3.
- Az újvidéki utcanevek elszerbesítése. *Magyarság*, 1934. november 11. 19.
- Az ungvári utcanevek sorsa. *Ruszinszói Magyar Hírlap*, 1921. július 10. 2.
- Az ungvári utcanevek sorsa. *Ruszinszói Magyar Hírlap*, 1921. július 16. 2.
- Az utca- és házsám-jelző táblák átfestése. *Szamos*, 1923. május 12. 1.
- Az utcák szlovák elnevezése. *Komáromi Lapok*, 1927. június 25. 7.
- Az utcanevek használata. *Kassai Ujság*, 1919. december 19. 2.
- Az utcanevek kérdése az aradi közigazgatási bizottságban. *Ellenzék*, 1922. november 16. 4.
- Az utcanevek kétnyelvű feltüntetésének tanácshatározata. *Székelyföld*, 1931. március 24. 2.
- Az utcanevek magyar, vagy német nyelvű felírása alkotmányellenes. *Brassói Lapok*, 1933. február 8. 4.
- Az utcanevek. *Hírlap*, 1921. augusztus 14. 3.
- B. Dénes Kató: Az Ady Endre utca s amit Adyról a róla elnevezett utca lakói tudnak. *Brassói Lapok*, 1938. augusztus 7. 4.
- Bábéli zűrzavar a kassai utcakeresztelemek körül. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 5. 5.
- Bernádytól elvették az utcáját. *Ellenzék*, 1935. március 13. 7.
- Beszterce a nemzetiségi béke városa. *Ellenzék*, 1930. június 29. 4.
- Besztercei százszok az utcanevekért. *Székely Nép*, 1920. június 1. 3.
- Bethlen György panaszt emelt a postai cenzúra ellen. *Keleti Ujság*, 1935. április 3. 7.

- Bizottság elé utalták a kassai utcaátkeresztelés ügyét. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 7. 5.
- Brassóban utcát neveztek el Ady Endréről. *Brassói Lapok*, 1933. január 14. 8.
- Consilierii sași din Sibiu se opun la schimbarea numelui străzilor. *Universul*, 19. noiembrie, 1930. 2.
- Csak román címzésű leveleket továbbít a posta. *Aradi Közlöny*, 1923. november 28. 7.
- Csak román címzésű levelet továbbítanak. *Aradi Újság*, 1923. november 27. 2.
- Csak román helység és utcanevek használhatók. *Krassó-Szörényi Lapok* (Lugos), 1935. február 3. 2.
- Cseh attak az utcanevek ellen. *Magyarság*, 1926. április 10. 8.
- Csorbát szenved-e a román állam tekintélye, ha az erdélyi városokban magyarul is kiírják az utcaneveket? *Keleti Újság*, 1932. szeptember 11. 1.
- Dandea is megtiltja, a plakátjog alapján, a magyar helység és utcanevek használatát. *Keleti Újság*, 1935. október 6. 5.
- „Demokratikus” utcakeresztelésekre törekszik a beregszászi kormánybiztos. *Kárpáti Híradó*, 1926. március 21. 2.
- Drákói ítélettel sújtották egy kolozsvári lap munkatársait. *Keleti Újság*, 1932. május 22. 7.
- E. J.: Numele străzilor din orașele ardelenene. *Dimineața*, 2. februarie, 1936. 12.
- Egyetlen magyar történelmi nevet sem tűrnek meg Érsekújvár utcáin. *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. február 22. 6.
- Egy lépéssel a kétnyelvű utcatáblák felé. *Székelyföld*, 1931. június 14. 2.
- Emlékiratba foglalva juttatja el a kormányhoz a magyarság súlyos panaszait a biharmegyei és nagyváradai Magyar Párt. *Keleti Újság*, 1934. július 29. 7.
- Eperjes – frissen mázolja. *Reggeli Hírlap* (Miskolc), 1919. január 18. 3.
- Erdélyi hírek. *Magyarság*, 1937. március 5. 4.
- Erdélyi tiltakozás a magyar hely- és utcanevek eltiltása miatt. *Orosházi Friss Hírek*, 1934. július 7. 4.
- Ez aztán nagy vívmány? *A Ma*, 1931. március 19. 2.
- „Érsekújvár öslakosságának nagy keserőség volna lemondani a régi utcanevekről...” *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. április 9. 5.
- Ion L. Faur: Indolența dela poșta din Oradea persistă. De ce nu se iau măsură? *Curentul*, 8. ianuarie, 1936. 4.
- Felvidéki képek. *Egyetértés* (Debrecen), 1925. március 4. 4.
- Háromnyelvű város. *Pesti Hírlap*, 1926. július 30. 10.
- Heves összecsapás Érsekújvárott a tótok és csehek között egy utcanév miatt. *Uj Nemzedék*, 1926. április 18. 4.
- Huszonkilenc hónapot osztottak ki öt kisebbségi újságíró között. *Brassói Lapok*, 1932. május 22. 7.

- Impozáns nagygyűlésen tiltakozott Magyarország a csehszlovákiai magyar üldözések ellen. *Esti Kurír*, 1933. október 24. 3.
- In cheștiunea nouilor numiri de străzi din Arad. *Universul*, 11. septembrie, 1930. 2.
- In legătură cu schimbările de nume de străzi dela Arad. *Universul*, 16. septembrie, 1930. 9.
- Irtóhadjárat Újvidéken a magyar utcanevek ellen. *Budapesti Hírlap*, 1934. november 25. 8.
- Ismét kísért a kassai utcanevek megváltoztatása. *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. június 16. 3.
- Kassa város – magyar utcanevek nélkül. *Magyarság*, 1933. október 14. 4.
- Kassa városának novemberi közgyűlése. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. november 27. 3.
- Kassán is Maxim Gorkijról neveznek el egy utcát. *Magyar Nap*, 1936. június 25. 2.
- Kassán új utcakeresztelésre készül a sovinizmus. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 3. 5.
- Kastriener Sámuel: A temesvári utca. *Temesvári Hírlap*, 1929. december 22. 11.
- Kedden összeül a városi uccanév meghatározó bizottság. *Aradi Közlöny*, 1939. április 18. 4.
- Keresztelés a brassói városházán. *Brassói Lapok*, 1927. január 22. 5.
- Kétnyelvű utcanevek Komáromban. *Prágai Magyar Hírlap*, 1927. június 26. 12.
- Kétnyelvű utcanevek Nagyváradon. *Keleti Ujság*, 1920. november 20. 5.
- Kisebbségi élet. *Bácsmezei Napló*, 1926. október 7. 3.
- Kisebbségi életünk központja. *Ellenzék*, 1924. június 13. 1.
- Kisebbségi uccanevek perében hozott döntést a közigazgatási bíróság. *Keleti Ujság*, 1932. január 22. 5.
- Kovács Elek: A magyar uccanevek. *Ellenzék*, 1931. március 23. 1–2.
- Krenner Miklóst jogerősen fölmentette a tábla az államellenes izgatás vádja alól. *Ellenzék*, 1934. január 17. 2.
- Legnagyobb irredenta: román helyett a régi magyar helységnevek használata. *Pesti Hírlap*, 1932. július 12. 9.
- Levélcímzéseken a hivatalos megjelöléseket kell használni. *Brassói Friss Ujság*, 1935. március 16. 3.
- Magyar uccanevek. *Aradi Közlöny*, 1930. október 9. 1.
- Magyar utcanevek is lesznek Marosvásárhelyen. *Aradi Közlöny*, 1931. március 18. 9.
- Magyar utcanevek lesznek Aradon. *Aradi Közlöny*, 1930. október 9. 3.
- Magyar utcanevek Nagyváradon. *Keleti Ujság*, 1929. november 25. 8.
- Maros vármegye tiltakozása a magyar elnevezések elkobzása miatt. *Függetlenség*, 1934. július 6. 4.
- Marosvásárhely magyar utcanevei. *Székelyföld*, 1931. március 19. 1.
- Mátyás király városában. *Budapesti Hírlap*, 1932. szeptember 8. 4.

- Megmaradnak a történelmi utcanevek – Kassán. *Ellenzék* (Kolozsvár), 1936. június 30. 8.
- Megmaradnak Kassa város történelmi uccanevei. *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. június 21. 2.
- Megszüntetik Kassán a magyarhangzású uccaneveket. *Pesti Napló*, 1934. november 16. 11.
- Megváltoztatták az utcaneveket. *Kassai Ujság*, 1921. november 18. 8.
- Miért nincs magyar a medgyesi városházán? *Brassói Lapok*, 1934. február 14. 6.
- Nagy Emil: Ne bántsá a magyart. *Pesti Hírlap*, 1933. október 24. 1.
- Nagyváradon január 15-ig be kell fejezni az utcanevek románosítását. *Az Est*, 1920. január 10. 4.
- Nem lehet politikai tekintély kérdésévé tenni a nyelv szempontjából magától értendő álláspontot. *Ellenzék*, 1934. június 12. 2.
- „Nem szabad senkit sem megbántani.” *Aradi Közlöny*, 1930. október 11. 6.
- Nem kell a „vívmány” mert pénzbe kerül és nem ér semmit. *A Ma*, 1931. június 14. 1.
- Nem változtatják meg a történelmi utcaneveket. Újabb 18 utcát keresztelnek át, utcát kap Blánár Béla. *Kassai Ujság*, 1936. június 21. 5.
- Nem változtatják meg az érsekújvári utcaneveket. *Komáromi Lapok*, 1923. szeptember 18. 4.
- Noi nume de străzi în Braşov. *Patria*, 18. octombrie, 1933. 3.
- Nume româneşti date străzilor dintr’un cartier întreg. *Acţiunea*, 30. mai, 1937. 2.
- Nyelvgyilkolás. *Brassói Lapok*, 1934. február 1. 1.
- O nouă botzare a străzilor din Arad. *Universul*, 22. iulie, 1930. 6.
- Oláh utcanevek Nagyváradon. *8 Órai Ujság*, 1920. november 24. 4.
- Páris Lajos: Magyar uccanevek. *Aradi Közlöny*, 1930. október 15. 5.
- Pe plaiurile Ardealului. Sibiu. *Dimineaţa*, 19. iulie, 1937. 14.
- Reintegrări în românism. *Buna Vestire*, 24. martie, 1938. 3.
- Roham a városi utcanevek ellen. *Kassai Ujság*, 1926. október 3. 3.
- Román utcanevek Kolozsvárott. *Az Est*, 1919. október 24. 4.
- Schimbarea numelor de străzi la Sighişoara. Consilierii saşi au părăsit în mod demonstrativ şedinţa consiliului comunal. *Dimineaţa*, 7. martie, 1936. 12.
- Szabad lesz a jövőben a magyar helységnevek használata. *Reggeli Ujság*, 1936. október 13. 1.
- Szatmárnémetiben eltiltották az oláhok a magyar helység és utcanevek használatát. *Magyar Jövő*, 1936. február 27. 6.
- Szlovák utcanevek Losoncon. *Kassai Ujság*, 1910. október 23. 3.
- Tekintélycsorbítás? *Keleti Ujság*, 1932. szeptember 11. 1.
- Teljesítik a magyarság kívánságát és utcákat neveznek el temesvári nagyjainkról. *Déli Hírlap*, 1930. szeptember 19. 3.

- Természetes, hogy magyar uccaneveket alkalmazzanak Aradon. *Aradi Közlöny*, 1930. október 10. 6.
- Tilos a helység és utcanevek magyar nyelven való használata. *Az Ellenzék*, 1934. június 1. 3.
- Törvényszéki tárgyalás rendőri asszisztenciával. *Keleti Ujság*, 1932. március 24. 6.
- Tradíció és rombolás. *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. október 5. 1.
- tyén: Tapasztalatok. Vásárhelytől Szászrégenig és vissza. *Hétfői Napló*, 1925. február 23. 1.
- Uccanév körül. *Reggeli Ujság*, 1933. július 14. 1.
- Új utcanév. *Aradi Közlöny*, 1923. április 27. 5.
- Új utcanevek elnevezése. *Aradi Közlöny*, 1923. május 30. 3.
- Új utcanevek Rimaszombatban. *Kassai Ujság*, 1920. július 23. 3.
- Új utcanevek Starakanizsán. *Bácsmegyei Napló*, 1922. május 14. 5.
- Új utcanevek. *Aradi Közlöny*, 1923. április 21. 5.
- Új utcanevek. *Szamos*, 1923. június 17. 1.
- Újra kéri a város 132 utcájának átkeresztelését. *Kassai Ujság*, 1936. február 6. 7.
- Ultimale informații. *Universul*, 25. iunie, 1934. 13.
- Ungvár főváros gazdálkodása számokban. *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1932. júl 22. 1.
- Utca-keresztelő. *Szamos*, 1930. aug. 31. 1.

Feldolgozások

- Ablonczy Balázs: *Ismeretlen Trianon*. Budapest: Jaffa Kiadó, 2020.
- Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008.
- Barna Gábor: Mentális határok – megduplázott világok. In: Balázs Géza – Csoma Zsigmond – Jung Károly – Nagy Ilona – Verebélyi Kincső (szerk.): *Folklorisztika 2000-ben. Folklor – irodalom – szemiotika. Tanulmányok Voigt Vilmos 60. születésnapjára II*. Budapest: Universitas ELTE BTK, 2000. 689–701.
- Bartos-Elekes Zsombor: *Kolozsvár térképtörténete*. Kézirat. 2012. 28–29.
- Bartos-Elekes Zsombor: Múltidéző utcaneveink. Kolozsvár és Brassó az utóbbi másfélszáz évben. *Névtani Értesítő*, 43. (2021) 113–134. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2021.7>
- Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2002.
- Chloupek, Brett R.: Public Memory and Political Street Names in Kosice: Slovakia's Multiethnic Second City. *Journal of Historical Geography*, Volume 64, 2019. 25–35. doi: 10.1016/j.jhg.2018.11.007
- Édes Enikő: Somorja 1920–1945 között. In: Strešňak Gábor – Végh László (szerk.): *Fejezetek Somorja város történetéből. Történelmi konferencia a Zsigmond király által adományozott városi kiváltságok elnyerésének 600. évfordulójára*

- alkalmából. Somorja, 2005. szeptember 9. Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2005. 221–253.
- Egry Gábor: *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918–1944*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2015.
- Eröss Ágnes – Tátrai Patrik: Ethnic features of symbolic appropriation of public space in changing geopolitical frames – the case of Oradea/Nagyvárad. *Hungarian Geographical Bulletin* Volume 59, Issue 1, 2010. 51–68.
- Eröss Ágnes: *Szimbolikus terek és térhasználat többnemzetiségű városokban: Belegszász és Nagyvárad példája*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Földtudományi Doktori Iskola, 2018. doktori disszertáció.
- Ficzay Dénes: Aradi utcanevek változásai. In: Uő: *Válogatott írások. (Séták, rejtélyek, utcanevek és mások)*. Arad: Aradi Kölcsey Egyesület, 2005. 122–153.
- Filep Tamás Gusztáv: *Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920. Események, történések egy hírlap közleményeinek tükrében*. Pozsony: Kalligram, 2010.
- Fogarassy László: Pozsony város nemzetiségi összetétele a 20. században a népszámlálási adatok és a választási eredmények tükrében. *Új Mindenes Gyűjtemény. Társadalomtudományi értekezések* 10. (1993) 113–136.
- Gáspár-Barra Réka – Puskel Péter – Szekernyés Irén: *Magyar utcanevek*. 2010.
- Dr. Gerencsér Balázs: Nyelvi jogok – törvények (I.) Az 1920. évi csehszlovák nyelvtörvény. *Magyar kisebbség*, 2004/4. 93–104.
- Jancsó Árpád: Temesvár nyomtatott térképei. *Műszaki Szemle*, 2012/57. 3–18.
- Kirmajer Réka: Csíkszereda történeti utcanévtára. In: K. Markaly Aranka (szerk.): *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve XIII–XIV*. Csíkszereda: Csíki Székely Múzeum, 2019. 131–148.
- Lamnić, Ljudevit Vujković: Prilog o subotičkim ulicama i njihovim nazivima. (Értekezés a város utcáiról és azok elnevezéseiről) *Ex Pannonia*, 2012/15–16. 54–70.
- Lanstyák István: Utcanevek a múltó időben. In: Uő: *Nyelvünkben–otthon*. Dunaszerdahely: Nap Kiadó, 1998. 100–111.
- Lovisek Júlia: Pozsony utcaneveinek politikai indíttatású névváltoztatásai a Szlovák Állam megalakulása idején és megszűnése után. *Kisebbségkutatás*, 2007/2. 241–250.
- Mannová, Elena: Southern Slovakia as an Imagined Territory. In: *Frontiers, Regions and Identities in Europe*. In: Ellis, Steven G. et al. (eds.): *Frontiers, Regions and Identities in Europe*. Pisa: Pisa University Press, 2009. 185–204.
- Pál-Antal Sándor: *A marosvásárhelyi utcák, közök és terek történeti névtára*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 1997.
- Pál-Antal Sándor: A kétnyelvű utcanévhasználat múltja Marosvásárhelyen. In: Uő: *A Székelyföld és városai*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2003. 98–106.

- Papp Árpád: A szabadkai terek, utcák és szobrok „területszerző” funkciója. In: Cseri Miklós – Bereczki Ibolya (szerk.): *Ház és Ember*. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve 25. Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2013. 37–48.
- Pejin Attila: *Zenta utcanévlexikona*. Zenta: Thurzó Lajos Közművelődési Központ, 2003.
- Rusu, Mihai Stelian: Sequencing toponymic change: A quantitative longitudinal analysis of street renaming in Sibiu, Romania. *PLoS ONE* Volume 16, Issue 5, 2021. doi: 10.1371/journal.pone.0251558
- Rusu, Mihai Stelian: Shifting urban namescapes: street name politics and toponymic change in a Romanian(ised) city. *Journal of Historical Geography*, Volume 65, 2019. 48–58. doi: 10.1016/j.jhg.2019.07.001
- Sebestyén László: Küzdelem a helység és utcanevek magyar használata érdekében. *Magyar Kisebbség*, 1934/14. 407–408.
- Sebestyén Mihály (szerk.): *Időtár III. Marosvásárhely történeti kronológiája 1919–1944*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2011.
- Szalay Zoltán: Kisebbségi nyelvi jogok Szlovákiában az 1918–1968 közötti időszakban. *Fórum. Társadalomtudományi Szemle*, 2011/3. 81–96.

Térképek

- Cluj 1937. Térkép. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35493/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)
- Kolozsvár sz[abad] kir. város térképe. 1913. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35481/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)
- Mapa mesta Nové Zámky. – Nové Zámky város térképe. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/34886/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)
- Planul municipiului Timișoara. 1931. <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/36092/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)
- Výstava Východu Č. S. R. Košice 16. Jula–31. Augusta 1938. (A kassai kiállítás térképe) <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/35427/> (letöltés ideje: 2023. március 23.)

MOT hírek, 1933. október 23. 2.

MTI hírek, 1934. november 15. 13.

MTI hírek, 1937. március 5. 15.

MTI jelentés, 1935. április 3. 29.

MTI jelentés, 1935. augusztus 9. 18.

MTI lapszemle, 1929. június 10. 37.

MTI lapszemle, 1932. április 9. 19.

MTI lapszemle, 1934. január 19. 66.

MTI lapszemle, 1934. március 14. 68.